

עדות שבטלה מקצתה

ראשי פרקים

- א. הצגת הסוגיות והדיונים העולים מהן
- ב. הסתירה בפסקי הרי"ף וישובה
- ג. הגדרת עדות אחת, ופסקי הראשונים בכותב כל נכסיו לשני בני"א
- ד. באור הגמ' ב"ק עג, א לפי השיטות השונות
- ה. אי קבלת עדות מסיבות אחרות
- ו. עדות שבטלה מקצתה - מחלוקת הרי"ף והראב"ד
- ז. גדר פסול המקצת, הגורם לביטול כל העדות
- ח. דין עשבמב"כ, בעדויות שהפסולים כשרים להן
- ט. פסיקת ההלכה בדין עשבמב"כ
- י. סיכום (לפי פרקים)

פתיחה

במספר סוגיות בגמ' פוגשים אנו בדין "עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה". מובנו הפשוט שביטול של חלק מהעדות גורר את ביטול כולה, אע"פ שאין פסול בחלק הנוסף עצמו. דין דומה למדנו ביחס לעדים, דין נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה. דין זה הובא להלכה בשו"ע חו"מ סי' לו, ונתבאר שם פרטיו וכלליו, אבל דין עדות שבמב"כ לא מובא בצורה מרוכזת וברורה בשו"ע. ננסה לברר את היחס בין שני הדינים הנ"ל ואת ההלכה ביחס לעדות שב"מ.

דין נוסף המופיע בגמ' במספר מקומות¹ הוא דין פלגינן דיבורא. דין זה מאפשר לְחַלֵּק דבריו של אדם, ולקבל למעשה רק את חלקם. במבט ראשון נראים שני הדינים עשבמב"כ ודין פלגינן כסותרים זא"ז², אך הראשונים, כפי שנראה מיישבים סתירה זו.

---

¹ ב"ב קלב, ב סנהדרין ט, ב.

² עיין שו"ת חכמי פרובינציה ח"ב סי' ה, וסי' יא.

נשתדל לבאר לפי שיטות ראשונים מהי 'עדות' אחת, שיש קשר בין חלקיה, ומה הן שתי עדויות הסמוכות אחת לשניה, וכך מהי 'שבטלה' שהרי סוגים שונים של ביטול הם: פסול הגוף של העד, פסול הגדה שלא נתקבלה העדות, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכך עדות שלא נתקבלה מחמת דינים נוספים: כגון שנאמרה שלא בפני בע"ד, או עדות טובה שהתקבלה אלא שאין אפשרות לפעול דין על פיה כגון ע"א בממונות. עוד יש לבחון האם דין עשבמב"כ הוא דוקא בעדויות הנאמרות בב"ד, או גם בשאר עדויות.

א. הצגת הסוגיות והדיונים העולים מהן

1. למדנו בב"ק עג,א: "לימא כתנאי היו שנים מעידים אותו שגנב והן מעידין אותו שטבח, והוזמו על הגניבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. הוזמו על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה. א"ר יוסי בד"א בשתי עדויות אבל בעדות אחת עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. מאי בשתי עדויות ומאי בעדות אחת? ... אלא לאו בשתי עדויות, בעדות אחת כעין שתי עדויות ומאי נינהו כת אחת בזה אחר זה, אבל בעדות אחת בבת אחת לא, וסברות דכו"ע תוך כדי דיבור כדיבור דמי. מאי לאו בהא קמיפלגי דרבנן סברי מכאן ולהבא הוא נפסל וכיון דמההיא שעתא קא מיתזמי, אטביחה דקא מיתזמי איתזום אגניבה דלא מיתזמי לא איתזום. ר' יוסי סבר למפרע הוא נפסל וכיון דמיד כי אסהידו הוא דמיפסלי, כי איתזמו להו אטביחה איתזמו להו נמי אגניבה דהא תוכ"ד כדיבור דמי..."

הגמ' הביאה את התוספתא ב"ק פ"ז ה"ט, והעמידה את המחלוקת בין ת"ק לר' יוסי בשאלה האם עד זומם למפרע הוא נפסל, או מכאן ולהבא הוא נפסל. לר' יוסי הסובר למפרע הוא נפסל, אם העידו העדים על הגניבה ועל הטביחה תוכ"ד, אע"פ שתוזמו רק על הטביחה, עדותם אינה מתקבלת גם לגבי הגניבה. לכאוי לפנינו מקור לדין עשבמב"כ, אך יש לעיין:

א. מדוע תלוי דין זה בדין עדי"ז למפרע הוא נפסל, הא גם אם מכאן ולהבא הוא נפסל, למעשה בטלה עדות הטביחה.

ב. אמנם הגמ' מעמידה שהעידו תוכ"ד על הגניבה ועל הטביחה, אך עדיין יש להבין מדוע יוגדרו שתי עדויות אלו כעדות אחת, לכאוי אלו שני מעשים בעלי השלכות שונות?

2. עוד למדנו בגיטין לג,א: ת"ש אמר לעשרה כתבו גט לאשתי יכול לבטל זה שלא בפני זה דברי רבי, רשב"ג אומר אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה. במאי

קמיפלגי בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה קמיפלגי, רבי סבר עשי"מ לא בטלה כולה. ואי אזלי הנך כתבי ויהבי ליכתבו וליתבו, רשב"ג סבר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, והנך לא ידעי ואזלי וכתבי ויהבי ושרו אשת איש לעלמא. ואבי"א דכולי עלמא עדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה והכא היינו טעמא דרשב"ג, קסבר מלתא דמיתעבדא באפי עשרה צריכא ביה עשרה למישלפה". בסוגיה זו מדובר על ביטול עדי ציווי הבעל בגירושין, עיי' הבעל. אין מדובר בביטול של עדות בבי"ד אלא על ביטול התוצאה של העדות הראשונה, העדים שנתבטלו לא יוכלו לכתוב את הגט כהלכתו, ובאבי"א אומרת הגמ' דכו"ע עשבמלב"כ, בין רבי ובין רשב"ג, ולכאורה שמענו שליתא לדין עשבמב"כ.³

3. איתא בגיטין ח, ב: "ת"ר עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנויין לך עצמו קנה נכסים לא קנה. איבעיא להו כל נכסי קנויין לך מהו? אמר אביי מתוך שקנה עצמו קנה נכסים. אי"ל רבא בשלמא עצמו ליקני מידי דהוה אגט אשה, אלא נכסים לא ליקני מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא, הדר אמר אביי מתוך שלא קנה נכסים לא קנה עצמו... אלא אמר רבא אחד זה ואחד זה עצמו קנה נכסים לא קנה. אי"ל רב אדא בר מתנה לרבא כמאן כרי"ש דאמר פלגין דיבורא...". והיינו דלשיטת רבא, עבד שהביא גיטו ממדינת הים וצ"ל בפ"נ ובפ"נ עצמו קנה ונכסים לא קנה בין בכתוב בו עצמך ונכסי ובין בכתוב בו 'כל נכסי'. ולכאורה בכתוב בו 'כל נכסי' הויה עדות אחת והויה עשב"מ ומדוע לא בטלה כולה, אלא אמרינן עצמו קנה ופלגי"ד?

4. בירושלמי גיטין פ"א ח"א: "כתב כל נכסיו לעבדו, את אמר הוא גיטו הוא מתנתו, מה את עבד לה כגט הוא ועררו בטל, או כמתנה הוא ועררו קיים. וייבא כהדה כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת והיו העדים כשרים לזה ופסולין לזה. ר' אילא בשם ר' אמי איתפלגון ר' יוחנן וריש לקיש, חד אמר מאחר שהן פסולין לזה פסולין לזה, וחרנה אמר כשרין לזה ופסולין לזה. ר' מנא לא מפרש, ר' אבין מפרש ר' יוחנן אמר מאחר שהן פסולין לזה פסולין לזה, ור"ל אמר כשרין לזה ופסולין לזה, אמר ר' אלעזר מתניתא מסייעא לר' יוחנן מה השניים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה, אף השלשה נמצאו אחד מהן קאו"פ עדותן בטילה. ר' יעקב בר אחא אמר אתפלגון ר' חנינא חברין דרבנין ורבנין, חד אמר יאות אמר ר' לעזר, וחרנה אמר לא א"ר

³ עיין שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' צד שדקדק כך, והראני מו"ר הגרמ"ד במאירי שם שכתב: "ואנו קורין בכאן שבטלה מבנין הדגוש...". והיינו שבטלה בבנין פעל ולא שייך לעשבמב"כ.

לעזר יאות, מ"ד יאות א"ר אלעזר נעשית עדות אחת וכאיש אחד בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ומ"ד לא א"ר לעזר יאות נעשה כשתי כיתי עדים כשרים לזה ופסולים לזה".

הירושלמי מדמה דין עבד שהביא גיטו, לשטר מתנה לשני בני"א כאחד כאשר העדים קרובים לזה ורחוקים לזה. אכן ניתן להבין שביחס לנכסים העבד הוא קרוב, ופסול לקיום השטר והכשירוהו רק ביחס לשחרור לומר בפ"נ ובפ"נ. מ"מ נתחדש לנו בירושלמי שלפי ר' אלעזר דין עשבמב"כ נובע מדין נמצא אחד מהם קאו"פ. כלומר העדות נחשבת לעדות אחת שתלק מעדיה פסולים ולכן בטלה.

5. בב"ב קלד,ב: "בעל שאמר גרשתי את אשתי... איבעיא להו אמר למפרע מהו להימוניה להבא מי פלגינן דיבורא או לא פלגי"ד רב מארי ורב זביד חד אמר פלגינן וחד אמר לא פלגינן מאי שנא מדרבא דאמר רבא איש פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו, להורגו ולא להורגה? בתרי גופי פלגינן בחד גופא לא פלגינן".

מכאן שפלגי"ד, ויש לעיין מה היחס בין הלכה זו לדין עשבמב"כ.

עד כה ראינו בסוגיות הלכות שונות שלכאורה סותרות זו את זו. על מנת לבארן נציג תחילה סתירה בין הפסקים ברי"ף וננסה לישבה.

ב. הסתירה בפסקי הרי"ף וישובה

ראינו בירושלמי הנ"ל שדין כתב כל נכסיו לעבדו תלוי בדין כתב כל נכסיו לשני בני אדם והיו העדים כשרים לזה ופסולין לזה. והנה הרי"ף בגיטין (ב,ב מדפיו) פסק הלכתא כרבא דפלגינן דיבורא ובעבד שהביא גיטו וכתוב בו כל נכסי קנויים לך עצמו קנה ונכסיו לא קנה. ולעומת זאת במכות (ג,א) הביא את הירושלמי ופסק כר' יוחנן: כתב כל נכסיו לבי בני אדם והעדים כשרים לזה ופסולין לזה, פסול. הראשונים דנים בסתירה זו ואלו דבריהם:

רבינו יואל⁴ נקט שרבא חולק על הירושלמי וסובר ששני הדינים אינם תלויים זה בזה: "דלמא רבא לא ס"ל כירושלמי דמדמה להו אהדדי ומודה (ל) ר' יוחנן בכותב כל נכסיו לשני בני"א והעדים כשרים לזה ופסולין לזה פסול לשניהם, משום דאתי לאחלופי בשטרות דעלמא שיאמרו קרוב כשר להעיד

⁴ הובאו דבריו במרדכי גיטין סי' שכג, בהגהות אשרי שם פ"ק סי' ז.

כדאיתא בריש גיטין אבל בגט שחרור ליכא לאיחלופי הואיל וצ"ל בפ"י ובפ"י ולכן אמר רבא דקני. וגרסינן בפרק יש נוחלין בתרי גופי פלגינן דיבורא ובחד גופא לא פלגינן, הלכך ההיא דירושלמי אע"ג דתרי גופי נינהו ומשמע לר' יוחנן דלא פלגינן דיבורא היינו טעמא דלא אתו לאחלופי ע"כ דברי רבינו יואל הלוי ואני קצרת, ולי אני הדיוט נראה דב' שהיו שותפים והעדים קרובין לזה וכשרים לזה מעידים לרחוק דהא תרי גופי נינהו ובעדות על פה לא שייך למימר אתי לאחלופי". רבינו יואל פוסק שבתרי גופי פלגינן דיבורא ולכן עדים הקרובים לזה ורחוקים לזה מעידים לרחוק כאשר מדובר בעדות ע"פ. לדעתו נחלקו הבבלי והירושלמי האם שטר הכתוב לשניים הוא עדות אחת או שתי עדויות לענין דין עשבמב"כ. הירושלמי מסיק שזו עדות אחת, ורבא בבבלי, סובר שהו שתי עדויות וממילא וכן פוסק הר"ף, אין בזה דין עשבמב"כ אלא פלגינן. על כן מדאורייתא בין בעבד שהביא גיטו ובין בכותב שטר לשני בני"א פלגינן אלא שגזרו חכמים בכותב שטר דלא אתי לאחלופי.

ב. שיטת הרמב"ן בהסבר הר"ף⁵ (כפי שכתב בגיטין ח, ב): בעבד שהביא גיטו, המחלוקת בין אב"י ורבא אינה בהלכות עדות, כיון שאמירתו בפ"י רק מגלה על העדים, והעדים עצמם כשרים כיון שהם רחוקים. אלא נחלקו בשטר, שא"א לפעול למעשה את כולו, האם יפעל למעשה את מקצתו. דהיינו, בכתב כל נכסיו לעבדו, והעבד הביאו ואמר בפ"י, האם נראהו למעשה בן חורין, או שמא כיון שעדיין בפועל לא זוכה בנכסים עד שיהיה קיום בעדים, גם אינו בן חורין. מהסוגיה משמע שספק זה הוא דווקא בכותב "כל" שכללם יחד, ונחלקו האם תלאם האחד בשני אבל בכותב עצמך ונכסי, פשיטא לסוגיה שפלגינן דיבורא. א"כ פלגינן דיבורא בסוגיה הוא דין פלגינן חלויות ובהא קי"ל כרבא, אבל בעדים הקרובים לאחד ורחוקים מתשני, קי"ל כר' יוחנן דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, בין בעדות בשטר ובין בעדות ע"פ בנותן כל נכסיו לשנים. אלא שהקשה הרמב"ן, דבירושלמי גיטין הנ"ל רואים שתליא הא בהא? ותירץ להר"ף:

"ואפשר דהכי קאמרי מערבאי דלר"ל דאמר התם פלגינן כ"ש הכא דפלגינן, ומיהו לר' יוחנן אפשר דהכא פלגינן והתם עשבמב"כ ומשי"ה קי"ל כתררויהו", הירושלמי למד מדברי ר"ל, שאין מניעה לקיים מקצת השטר אע"פ שמקצתו אינו מתקיים בפועל, ויתכן שאף ר' יוחנן מודה לזה במקום שאין חיסרון של עשבמב"כ. והיינו שלא בא הירושלמי לתלות דין עבד

⁵ כך כתב הריטב"א בחידושו גיטין ט, א "כן תירץ הרמב"ן ז"ל לדעת הרי"ף ז"ל שפסק כר' יוחנן". אבל אין זו דעת הרמב"ן עצמו כפי שעוד תובא בהמשך.

שהביא גיטו במחלוקת ר"י ור"ל אלא לומר שמדבריהם נראה שאין חיסרון לקיים בפועל מקצת השטר. ומוסיף לתרץ: שבהו"א סבר הירושלמי, שר"י סובר שפסול כיון שלא פלג"ד, וא"א לקיים בפועל מקצת השטר, ואין זה מטעם עשבמב"כ כיון שמעידים על שני אנשים, ולכן השהו הירושלמי לזה, את דין עבד שהביא גיטו. אך למסקנה למדנו מר"א, שר"י פסל את השטר מדין עשבמב"כ, וא"כ אין להשוות את ההלכות. מ"מ למדנו, שהר"י סובר שעדות על מתנה לשני אנשים, מוגדרת עדות אחת, ושייך בה דין עשבמב"כ, ועבד שהביא גיטו נאמן על עצמו דפלג"ד לקיים מקצת החלות שבשטר.¹ שמענו בדברי הראשונים, רבינו יואל והרמב"ן, שני הסברים לסתירה בפסקי הר"י. לפי הסבר הרמב"ן בכותב כל נכסיו לשני בני"א והעדים קרובים לאחד וכשרים לשני סובר הר"י שיש פסול דאורייתא עשבמב"כ, ואילו לדעת רבינו יואל הפסול הוא מדרבנן גזרה שמא אתי לאחלופי בשאר שטרות. לר"י פסול זה קיים גם בעדות על פה, דנתינת כל נכסיו מיקרי עדות אחת למרות שנתנם לשני בני"א ואילו לרבינו יואל פסול זה הוא רק בעדות בשטר משום גזרה.

ג. הגדרת עדות אחת, ופסקי הראשונים בכותב כל נכסיו לשני בני"א

מצאנו ראשונים נוספים, שפסקו הלכה בכותב כל נכסיו לשני בני"א הנ"ל.

א. רבינו האי גאון² כתב:

"ראובן דגבי שמעון כשר לעדות, ויש לשמעון יורשים מהם קרובים ומהם רחוקים, וצוה שמעון צואה לאחרים בפני ראובן ולוי ויהודה ושלשתן נתכוונו לעדות ביחד, וטענו היורשים כלם כי עדות זו בטלה, והשטר שנכתב בענין הצואה פסול, מפני שראובן למקצתן אינו ראוי לעדות, ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, והנטפל לקאוי"פ אף הוא פסול!"

¹ נראה שהר"ן, גיטין (ב.ב. מדפי הר"י), למד את הסוגיה כהסבר הרמב"ן בדעת הר"י, ולכן כתב שנראה שלא דוקא עבד נאמן אלא ח"ה קרוב. ובזה תיושב תמיהת רעק"א שכתב: "אולם באמת לא זכיתי להבין דמני"ל להר"ן ליסד יסוד דעבד ל"ד ולבנות עליו דייק ולחלק בין עדות שבטלה מקצתה דעלמא לדחכא ולחלוק על הירושלמי..." ודו"ק. ובענין שטר שבטל מקצתו עיין ירושלמי כתובות פ"א ה"ה.

² הובאו דבריו בשו"ת חכמי פרובינציה ח"ב סי', ה', וסי' יא, וברא"ש פ"ק דמכות סי' יג, יד.

טענתו היא שכיון שלגבי יורשים מסויימים ראובן פסול, בטלה עדותו גם לגבי האחרים וממילא לגבי כל היורשים איכא דין נמצא אחד קאו"פ עדותם בטלה. והשיב שראובן נאמן לומר שהתכוון להעיד רק ליורשים שהוא רחוק מהם וכשר לגביהם, וממילא אינו עד כלל לגבי הקרובים. ועוד הוסיף שגם במקרה שאין עם ראובן אלא עד נוסף וא"כ ודאי ששניהם נתכוונו לעדות:

"ראובן לגבי קרוב דיליה כמאן דליתיה דאמי ואין לקרוב אלא ע"א בלבד, אבל הרחוקים מראובן יש להם שני עדים ראובן והאחר שעמו ומן העיקר הזה אמר רבא פלוני בא על אשתו מצטרפין להרגו אבל לא להורגה דבתרי גופי פלגי"ד".

והיינו שפסק כריש לקיש דכותב כל נכסיו לשני בני"א והעדים קרובים לאחד וכשרים לאחר השטר כשר, והביא הרא"ש (מכות פ"ק ס"י"ג) שכן פסק רבינו אפרים.

ב. שיטה נוספת מצאנו להראב"ד הובאו דבריו ברמב"ן (מכות ז, א) וברא"ש הנ"ל: "שכל עדות שבטלה מקצתה מחמת פסול קורבה בטלה כולה ולא פלגי"ד. דהא לא פליג בהו רחמנא, ואמר: דמה שנים נמצא אחד מהם קאו"פ עדותן בטלה אף שלשה, אלמא לא פלגינן עדות. אלא הא דאמרי' אדם קרוב אצל עצמו ואממעי"ר, דוקא כשהוא מעיד על עצמו, שאין זה עדות כלל אלא כמי שאינו דמי, שאין אדם נקרא לעצמו עד פסול כדי שנאמר עשבמב"כ. ודמאי למאי דאמרינן לעיל במקיימי עדות הכתוב מדבר דכי היכי דנמצא אחד מן העדים קאו"פ עדותן בטלה, הכי נמי, כשנמצא לאחד קרוב, שהרי מקצת העדות בטלה מחמת קרובה. וכי היכי שאין ההורג פוסל שאר העדים, מפני שאין אני קורא בו עדות שבמב"כ, הי"נ כשהוא מעיד על עצמו ועל אחר בכלל, אין אני קורא בו עדות שבטלה מקצתה, לפי שאין עליו שם עד כלל".⁸

⁸ הראשונים הביאו דברים אלו בשם הראב"ד, אולם בכתבי הראב"ד לפנינו לא מצאתים, וכן העיר הרב הרש"ר (במהדורתו, עמ' מה הערה 248) לעומת זאת מצאנו בהשגות הראב"ד על האלפס ממס' מכות: "איכא מאן דדחי להאי ירושלמי, מההיא מילתא דמס' גיטין דאמר רבא, ואיכא דמוקים ליה משום דהוה כמוזויף מתוכו, נפק"מ דאי הוי עדות ע"פ עדותו קיימת דלאו כטעמיה דר' אלעזר". דהיינו הראב"ד מביא שתי שיטות, אחת הסוברת שהלכה כר"ל, ואחת הסוברת שהלכה כר"י אבל מדין פסול דרבנן, ולא מדין עשבמב"כ כפי שביאר ר' אלעזר בירושלמי, ולא הזכיר ברמז את הדברים המובאים בשמו. וכן הובאו שתי שיטות אלו בתשובותיו, תשובות ופסקים ס"י קמט. מכל האמור נראת, שיתכן והובאו הדברים בשם חותנו רבי אברהם בן יצחק בעל "האשכול" המכונה ר' אברהם אב"ד, וצ"ע.

הראב"ד נוקט שדין נמצא אחד מהם קאו"פ, המתיחס לפסול בעדים המעידים בעדות אחת, קיים גם בעדות ולא רק בעדים. וכאשר עדים העידו על שני אנשים, ונמצאו קרובים לאחד מהם, אע"פ שכשרים הם לשני, כיון שבטלה מקצת העדות בטלה כולה. וגילתה לנו התורה שבכה"ג לא פלגי"ד. לשיטת הראב"ד פלגי"ד הוא דין קבלת עדות רק במצב בו חלק העדות שלא מתקבל, אינו פסול אך לדיין אין אפשרות לדון מכחו, אבל במצב שעל חלק מן העדות יש פסול כל העדות בטלה ולא פלגי"ד. וממשיך הראב"ד ומגדיר: בעל דבר אינו עד כלל, אדם המעיד על עצמו אינו עד פסול, אלא אין עליו שם עד, וממילא אם העיד גם על אחר אין בזה דין עשבמב"כ. א"כ דין "עדות שבטלה מקצתה" הוא דין דאורייתא בהלכות עדות כדן נמצא אחד מהם קאו"פ, וזו סברת ר' יוחנן בירושלמי בכותב כל נכסיו לשני בני"א, והלכה כמותו. לפי דברי הראב"ד יובן שאין סתירה בין רבא בעבד שהביא גיטו לבין ר' יוחנן דהירושלמי. רבא מדבר על עבד שהוא בעל דבר לגבי הנכסים ולכן אינו עד פסול, דאין עליו שם עד כלל, וממילא נאמן לגבי עצמו, ואילו ר' יוחנן דיבר בקרוב שהוא עד פסול ולכן עשבמב"כ.

ג. הרמב"ן מגלה דעתו בהלכה זו בסוגיה דאלעא וטוביה מכות ז,א. למדנו בגמ':

"אילעא וטוביה קריביה דערבא הוו, סבר רב פפא למימר גבי לוח ומלוח רחיקי נינהו, א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא, אי לית ליה ללוח לאו בתר ערבא אזיל מלוח".

הרמב"ן בהסבירו את הגמ' מקשה: "ומ"מ איכא למידק הכא, וליהמניה לגבי לוח שלא פרע, ולא ליהמניה לחיובי ערב וליפלוג דיבורא! מי לא אמרינן פלוני רבעני לרצוני הוא ואחר מצטרפין להורגו משום דפלגי"ד... וה"נ ליפלוג דיבורא וליהמניה לגבי לוח ולא לחייב ערבא!"

לפי הרמב"ן, מדובר במצב שידוע לנו בעדים שזהו הלוח וזהו הערב, והדין הוא על טענת פרעון של הלוח. והיינו שהיה למלוח שטר כשר כנגדם והללו טוענים פרענו, והביא אלו העדים שפרע והם קרובים לערב, והקשה מדוע לא פלגי"ד? והביא תחילה את דברי הראב"ד דכאן הוי עשבמב"כ ובפסול קורבה לא אמרינן פלגי"ד. וכתב עליהם:

"ולדידי לא ניחא לי. דהכא בגמרינן משמע, דאי לאו משום דאי ליתיה ללוח אזלינן בתר ערבא, מהימני ה"ל לגבי לוח, אלמא פלגינן דיבורא בכי האי גוונא".

מתוך הסוגיה רואים שעדים הקרובים לאחד וכשרים לשני, יכולים להעיד ולהיות כשרים לגבי השני ואין בכה"ג פסול של עשבמב"כ! ולכן אומר הרמב"ן:

"והך דירושלמי, אי לאו דמסתפינא מרבינו הגדול ז"ל הוה אמינא דליתיה לדרי' יוחנן, ומסייעא לי סיוע דגרסי במסי' גיטין כתב כל נכסיו לעבדו... ועכשיו לפי זה הירושלמי כיון שאמרו בגמרתינו שם במסכת גיטין בכותב לעבדו כל נכסי קנויים לך דפלג"ד ועצמו קנה נכסים לא קנה, ע"כ הלכה כריש לקיש ולא יאות אמר ר' אלעזר וכן דעת הר' אפרים ז"ל".

א"כ מוכח מסוגין ומעבד שהביא גיטו שפלג"ד בעדות הקרובים בכותב נכסיו לשני בני"א. וביאר הרמב"ן את פסול העדים בסוגיה: "שאם נאמין אותו על הלוח לפוטרו, אף הערב פטור, וא"א לחייב זה ולפטור זה בשום פנים". כלומר הגדת העדות מתקבלת כולה, כי העידו שהלוח פרע אבל א"א לחלק את הנאמנות ולפסוק דין רק על הלוח כיון שדינו של הערב נובע מדינו של הלוח, פטור הלוח מוליד את פטור הערב, ובכה"ג לא פלגינן נאמנות.

אלא שיש להוסיף, שהרמב"ן במכות שם במלחמות כתב "דקי"ל כדברי הראב"ד" והוסיף בחידושים:

"והוי יודע דלפי דברינו אנו לא דמיין הני מילי דהכא לפלג"ד דרבא בפ"ק דסנהדרין ובפרק זה בורר. דהטעם טעמא אחרינא הוא, דבעיקר המעשה עצמו שהן מעידים עליו אנו צריכין לומר, לא כך היה המעשה שבא על אשתו או שלוח ממנו, אלא שזה בא על אשת איש והלוח בריבית. ולפיכך אין אומרים כך אלא במעיד על עצמו ועל אשתו שהיא כגופו, כדפרישית לעיל (= הראב"ד) אבל הא מילתא דבשמעתין ודמערבאי, טעמא אחרינא הוא, ולא דמיין כלל שאלו שני דברים הן שאפשר שנתן לזה ולא נתן לזה, וכן ההיא דגיטין לא דמיא להא, דהתם גט כשר הוא אלא שאינו נאמן על הנכסים לגבי שטרות ונאמן על עצמו בשביל הגט".

שמענו מדבריו שמודה הוא לדין עשבמב"כ אלא שמגדיר בצורה אחרת את ה"עדות". והיינו שרק במקום שעל מנת לשמוע עדותו, יש לשנות את פרטיה עצמה הוי עשבמב"כ. רק בפלוני בא על אשתי, שם המעשה שעליו ניתנת העדות, כולל את הבוועל והנבעלת, יש חיסרון של עשבמב"כ, כי א"א לקבל עדותו על אשתו דקרוב הוא. אלא דלמדנו רבא דאשתו כגופו, ולגביה אין הוא עד כלל, ולכן אין חיסרון של עשבמב"כ. אבל לשיטת הרמב"ן אם היה מעיד פלוני בא, על אחותי הוי עשבמב"כ דקרוב הוא לגבי אחותו. לעומת זאת בכותב כל נכסיו לשני בני"א, לא מדובר בעדות אחת אלא בשתי עדויות, דאין

קשר בין הנתינה לאחד לבין הנתינה לשני, וממילא אין חיסרון באחת העדויות נוגע בחברתה.⁹ על כן בכה"ג אין צורך ליסודו של הראב"ד שבעל דבר אינו עד אע"פ שקי"ל כוותיה.

מחלוקת זו בין הרמב"ן לראב"ד, בהגדרת המושג עדות, מובאת בדברי הרשב"א בחידושו בסוגית בני העיר (ב"ב מג, א ד"ה ואמאי). הגמ' הציעה, שיסתלקו תרי מבני העיר מהממון ויעידו על הגנב. והקשו הראשונים: "ואיכא למידק וכי מסתלקין מאי הוי, והא בעינן תחלתו וסופו בכשרות?" בפירוש השני הביא הרשב"א כשיטת הראב"ד, ובהמשך הביא מהרמב"ן:

"כללו של דבר, אין אדם מעיד לאותו שהיה פסול לו בשעת ראיה, אבל היה פסול לזה בשעת ראיה מעיד באותו עדות לאחרים שהרי תחילתו כשר הוא אצלם, וזה הטעם מספיק למי שהיה יודע עדות לקרובו ונסתלק אותו קרוב מאותו ממון שהוא כשר". יש להקשות לרמב"ן, הרי קודם שנסתלק, שלא היה יכול להעיד לעצמו, נפסל גם לאחרים משום עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וא"כ לאחרים הרי הוא תחילתו בפסלות? ולפי דברינו מיושב, דלרמב"ן ל"ש כאן דין עשבמב"כ דעדות זו אינה מוגדרת כעדות אחת לשיטתו, אלא כעדויות רבות ואין האחת פוסלת חברתה, אמנם לשיטת הראב"ד הוי עדות אחת ולכן תירץ שאין זה תחילתו בפסלות דבעל דבר אין עליו שם עד, וממילא גם אינו עושה¹⁰ פסול עשבמב"כ.¹¹

⁹ שו"ר בבאר יצחק אבה"ע סי' טז שכתב שכן הסביר הפנ"מ בפירושו לירושלמי, ועיין בדבריו כתובות פ"א ה"ה.

¹⁰ קושיה זו הקשה השואל ומשיב מהדורא רבעאה ח"א סי' ב, ועוד דקדק שם, בדברי הרשב"א הנ"ל, דהקשה לראב"ד אטו בגרים עסקינן דלית להו קרובים? וא"כ גם אם נסתלקו תפסל עדותם מדין עשבמב"כ, וכתב דלרמב"ן ניחא, והקשה השו"מ דקשה גם לרמב"ן? ולפי דברינו מיושב ודו"ק. ואמנם יש מחלוקת, בראשונים האם בני העיר הוו בעלי דבר ביחס לסיית כפי שנקטנו, או נוגעים בלבד כיון שהוא ממון הצבור ועכמ"ל.

¹¹ המחנ"א דיני עדות סי' ג האיר: וגם ע"ד הריטב"א יש לדקדק דנראין דבריו סותרין אלו את אלו מה שהביא הב"י בסי' לג עם מה שהביא בסי' לו משמו"י, וכוונתו לשתי תשובות הריטב"א שהובאו בב"י. בסי' לג אות מא: "כתב הריטב"א בתשובה: ל"א עשבמב"כ, אלא שכל העדות היה לתועלת אחרים, אלא שהם פסולים לזה וכשרים לזה, כההיא דירושלמי דהא חשיבא הכל עדות, אבל בכאן שהדבר שאינם נאמנים עליו, הוא עדות שאמרו לעצמם, אינו בדין זה, לפי שכל מה שאדם מעיד לעצמו בין לזכות בין לחובה אין עליו שם עדות... וכדאמרין פ"ק דמכות: במקיימי דבר הכתוב מדבר" והיינו כשיטת הראב"ד הנ"ל, ובסי' לו סוף אות ג: "כתב הריטב"א בתשובה סי' קסז... ואין אומרים עדות שבמב"כ, דהא קי"ל בתרי גופים פלג"ד. ואע"פ שאמרו בירושלמי... ר"י אומר מתוך שפסולים לזה פסולים לזה התם בעדות בשטר שכל החתום כעדות אחת אבל בעדות ע"פ אינו כן" ומשמע שאין דין עשבמב"כ? יש לישב דהריטב"א לשיטתו בהגדרת "עדות", דכתב בחידושו מכות ז, א: "דהתם כל מה שהעידו בפסול עצמן, תוספת דברים

בהמשך למחלוקת הראב"ד והרמב"ן בהגדרת עדות יש להזכיר את דברי התוס' בסנהדרין ט,ב (ד"ה ואין):

"...אתיא כמ"ד ביי"נ דלא פלגי"ד בחד גופא... וכן מוכח ההוא דז"ב דחד אמר לדידי אוזפן בריביתא דמהימן שהלוח בריבית אבל לא לדידיה ותדע דאם היה כהן נשוי אחותו והוא ואחר מעידין שפלוגי בא עליה סברא היא לרבא דמצטרפין להורגו אבל לא להורגה אפילו לאוסרה על בעלה אע"פ שנאסרת באונס".

שמענו מדבריהם שקרוב יכול להעיד על הבועל אע"פ שהוא פסול לנבעלת. בכה"ג לשיטת הרמב"ן, ולא מבעיא לשיטת הראב"ד יהיה פסול עשבמב"כ.

ד. ביאור הגמ' ב"ק עג,א לפי השיטות השונות

השיטות השונות יצטרכו להתמודד עם הסוגיה בב"ק עג,א:

"היו שנים מעידים אותו שגנב והן מעידים אותו שטבח... הוזמו על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה א"ר יוסי בד"א בשתי עדויות אבל בעדות אחת עשבמב"כ". והסיקה הגמ': "דכו"ע למפרע הוא נפסל, אלא הכא בתוכ"ד כדיבור דמי קא מיפלגי, רבן סברי תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי ור' יוסי סבר תוכ"ד כדיבור דמי".

שמענו בסוגיה שכיון שנפסלו בעדות הטביחה נפסלה עדות הגנבה, ויש להקשות לרמב"ן ולתוס' הא גנבה וטביחה שתי עדויות הן ואיך תפסל אחת מחמת חברתה? גם לראב"ד יש להקשות, דעד כאן לא שמענו אלא בכותב כל נכסיו לשנים דמיירי במעשה אחד,¹² ולכן לשיטתו הוי עשבמב"כ, אבל כאן הוו שני מעשים.¹³ עוד יש להקשות לראב"ד, הא ר' יוסי מרה דשמעתתא דסוגיין סובר במכות: "בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים

הוא שאמרו, ולא היינו צריכין לו בכל אותה עדות... אבל ההיא דירושלמי... אין העדים מוסיפין בעדותם כלל מעצמם, כי על שני דברים נודמנו ונעשו עדים, והוא לא עשבמב"כ" ובסיי נב מיירי בעדים שזומנו להעיד על צוואה ולכן עשבמב"כ, ואילו בסיי קסז מיירי בעדות על הקדש שמשמעותה לגבי גזבר התקדש היא תוספת דברים ולכן פלגינן דיבורא, ועי"ש, ומ"מ שמענו הגדרה נוספת למושג עדות.

¹² עיין תוס' רי"ד ב"ק פ"ז ה"ג, שהעמיד דברי הירושלמי בשטר קנין, ולא בשטר ראייה על קנינים שונים.

¹³ כן הקשה האחיעזר ח"א ס"י ה, והחזון יחזקאל ב"ק ז,ט.

העדות בשאר"י וא"כ כיון דדין עשבמב"כ, נלמד מדין נמצא אחד מהם קאו"פ, כיצד סובר ר' יוסי שישנו בדיני ממונות?

אכן מצאנו בראשונים, שתי שיטות בהסבר הסוגיה. הרמ"ה (הובאו דבריו בשטמ"ק) כתב: "דכיון דעד זומם, למפרע הוא נפסל, אשתכח דמכי אסהידו אטביחה בשיקרא פסולין היו, ואע"ג דלא מיפסלי סהדי גופיהו אלא לבתר גמר עדות של טביחה כיון דבסוף עדות הטביחה מיהת מיפסלי ממילא איבטילא סהדותא דגנבה... והויא לה עדות שתחלתה בכשרות וסופה בפסלות".

הרמ"ה נייד מדין עשבמב"כ, ומבאר את הסוגיה בעדים שכל עדותם היתה בפסול, כיון שסופה בפסלות. נראה שכך למד הרמב"ן את הסוגיה, ולכן לא הזכירה במו"מ בדין עשבמב"כ, בחידושו למכות. המשובב בסי' נב אף הוא הלך בדרך זו, ע"ש בדבריו.¹⁴ לשיטת הרמ"ה ודעימיה סוגיה זו אינה קשורה לדין עשבמב"כ ומיושבות השאלות הנ"ל.

שיטה נוספת בשטמ"ק היא שיטת רבינו פרץ:

"מ"מ טעמא לאו משום דחשבינן להו פסולין מההיא שעתא, דודאי כשרים היו... אלא ר"ל מהניא ההיא הזמה דטביחה, לבטל גם עדות גנבה שקדמה לה, כיון דתכ"ד הוה חשיבא כאותה עדות ממש, וא"ת דכי נמי מכאן ולהבא וכו' נימא עשבמב"כ... וי"ל דלא דמי, דודאי כי אמרינן למפרע הוא נפסל, שהפיסול והביטול הוי משעה שהעידו העדות אז שייך למימר עשבמב"כ... אבל כי אמר מכאן ולהבא, לא שייך למימר עשבמב"כ, דהא אין הביטול והפיסול משעת העדות, רק משעת הזמה ואילך. הלכך אההיא עדות דקא איתזום איתזום, אמאי דלא איתזום לא איתזום".

רבינו פרץ לומד את הסוגיה מדין עשבמב"כ וכן כתב התיבות (נב,א). לדבריהם עדיין קשות השאלות הנ"ל. ושמעתי ממו"ר הגרמ"ד שגנבה וטביחה מיוחדות הן ששתי עדויות הן שענין אחד להן והוא העמקת החטא ולכן מיקרי עדות אחת ואמרינן בזה עשבמב"כ.¹⁵

¹⁴ גם בחידושי רעק"א (כתובות כג, ב ד"ה והנה) למד כך.

¹⁵ כישוב נוסף לשאלה, דהסוגיה מיירי בשתי עדויות ול"ש בזה עשבמב"כ, נביא את דברי הירושלמי: בירושלמי ב"ק פ"ז ה"ג, וכן מכות פ"א ה"ד מופיעה סוגיה זו: ר' זעירא לומד מן המשניות: "עד זומם אינו נפסל בבי"ד אלא מעצמו בשתי כיתי עדויות ובשתי התריות, אבל בעדות אחת ובהתריה אחת כל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. מהי כל עדות שבמב"כ, היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן, שגנב את השור באחד בניסן, וטבח ומכר בעשרה בניסן, והוזמו בחמשה עשר בניסן, כל עדות שהעידו מעשרה עד

מ"מ, עדיין קשה שאלת האחיעזר והחזון יחזקאל, כיצד לר' יוסי יש דין עשבמב"כ בדיני ממונות. ר' שמעון שקופ בחידושו למס' כתובות, פרץ שתי דרכים חדשות בהבנת הסוגיה. בסי' כד כתב:

"וע"כ היה נראה לאמר דהטעם בזה, דמי שמעיד עדות שקר, א"א להאמינו גם בעדות אחרת מה שמעיד בתוכ"ד... אמנם נלענ"ד, שאין הטעם משום שהעד שמעיד שקר אין לקבל עדות ממנו בתוכ"ד, אלא הוא כלל אחר משום עשבמב"כ... וכמו שעד פסול מבטל שאר עדות, כ"כ הגדה פסולה שבי"ד פוסלין אותו לדין, מבטלת שאר הגדות שמעיד בתוכ"ד. ואף דלענין קורבא...

חמשה עשר בניסן למפריעה הרי אלו פסולות. א"ר בא בר ממל תיפתר, במעידים עליו בכרך אחד, ולית שמעת מינה לכלום. ותני כן: הן היו ראשונים, והן היו האחרונים, הוזמו בראשונה אין בכך כלום, בשניה הרי אילו עדות אחד, שלישית הרי אלו שתי עדויות. והיכי דמי, אם במעידין עליו בכרך אחד ולית שמע מינה כלום, לא אתיאי דה אלא ע"י עדות סגיא".

הירושלמי מביא תחילה, ראייה לכך שעדיין למפרע הוא נפסל מהתוספתא ב"ק פ"ז ה"ט, שם למדנו שאם העדים הוזמו על הטביחה ולא הוזמו על הגנבה, הוא משלם כפל והם משלמים תשלומי שלשה. ור' יוסי מבאר דאם העידו בבי"א בתוכ"ד עדות שבמב"כ. והיינו דעדיין למפרע הוא נפסל, וביאר הרמ"ה בשטמ"ק ב"ק עג: "וכשהוזמו על הטביחה נמצא דכי אסהידו אטביחה בשקרא פסולים הוו, ואע"ג דלא מפסלי סהדי אלא בתר גמר עדות של טביחה. כיון שבסוף עדות הטביחה מיהת מיפסל: ממילא בטלה סהדותא דגנבה נמי שתכד"ד וכולה עדות אחת היא והויא לה עדות שתחלתה בכשרות וסופה בפסלות.

אמנם ר' בא בר ממל מציע הסבר אחר בתוספתא תיפתר במעידים עליו בכרך אחד. וביאר הפני משה בב"ק שם: "שהעידו על הגנבה ועל הטביחה שהיו כאחד, וכגון שאמרו מעידין אנו בפלוגי שגנב שורו של פלוני וטבחו באחד ניסן, והוזמו בעמנו הייתם בשעת הטביחה שאמרו, והילכך לענין הזמה לא נחשבו כזוממין, כ"א על שעת הטביחה, שהרי על שעת הגניבה לא הוזמו בפירוש, ומיהו לענין ביטול העדות ס"ל לר' יוסי, דהואיל ובכרך אחד העידו שגנב ובטבח, כשהוזמו על הטביחה ובטלה מקצתה ממילא בטלה כולה... דכ"ע מכאן ולהבא הוא נפסל... אלא דבתיא סברא פליגי, דרבנן סברי דמדלא איתזום אגניבת, עדותן קיימת בגניבת, ור' יוסי סבר נהי דלענין פיסול לא נפסלו אלא משעת הזמה... מ"מ באותה עדות שהוזמו במקצתה בטלה כל העדות משום שהעידו כל העדות בכרך אחד. הרידיב"ז פירש בשתי הסוגיות: "דהיה הגניבה והטביחה בבי"א, כדאיתא במס' ב"מ לו. תיבת כרך אחד להוראת שהיו בבי"א ממש. וע"כ כשהעידו על הגניבה ועל הטביחה, הוא מעשה אחד ולא ב' מעשים. ע"כ כשנתבטל על הטביחה נתבטל כל המעשה, דעדות שנתבטל מקצת מעשה בטלה כל המעשה. אבל אם היה ב' מעשיות בבי"א זמנים כל אחד בפני עצמו לא נתבטל ענין אחד מפני חבריו".

שמענו א"כ בדברי ר' בבא בר ממל, שנחלקו חכמים דר' יוסי עם ר' יוסי, בסברא זו, האם עדות שבמב"כ, אלא שמחדש רב"מ, שנחלקו דוקא בכה"ג שהעדות מוגדרת כמעשה אחד. בנוגע למסקנת הסוגיה נחלקו הפני משה והרידיב"ז. הפני משה בב"ק שם מסיק, שהגמ"מ מקשה על רב"מ, ומסיקה שהסבר התוספתא הוא כר' זעירא, והיינו שתליא בדין עדיין למפרע הוא נפסל או מכאן ולהבא. אבל הרידיב"ז מסיק, שהסוגיה מוכיחה כדברי רב"מ, וכן למסקנה מחלוקת חכמים ור' יוסי היא בדין עדות שבמב"כ. (אמנם בבבלי לא נזכר ענין זה של כרך אחד, וכן ברבינו פרץ).

אם מעידים בהגדות מיוחדות לקרוב ולרחוק, ל"א בכה"ג עשבמב"כ... נלענ"ד דההבדל בזה, דבפסול קורבה אין החיסרון בדיבור, רק שלבעל דבר זה אין מועיל הגדה זו, וכיון דעיקר החיסרון הוא לבע"ד זה, משו"ה כל היכא שהענין שנוגע לבע"ד הרחוק, אין בו שום השתתפות עם הקרוב מהני העדות להרחוק... אבל אם ביטול הגדה הוא, משום שנתגלה בבי"ד שהוא שקר, שבוטל ההגדה הוא חיסרון בהגדה עצמה, בכה"ג כל מה שהעידו בתוכ"ד חשבינן הכל כדבור ועדות אחת, וכיון שבמב"כ."

מחדש ר' שמעון שעדות שבטלה מחמת שקר, אע"פ שהעדויות יכולות להחלק, מ"מ כיון שהביטול הוא בהגדה עצמה בטלה כולה ואין לחלקה! (אמנם העדות שלא נמצא בה משקר, היא בחזקת אמת, אלא שבטלה מדין עשבמב"כ). ואילו בסי" כה נקט בדרך אחרת:

"דהכא ענין (הפסול הוא משום) חשש משקר. היינו דכל עד ששקר בעדותו, לא נוכל להאמינו בתוכ"ד על ההגדה השניה, וזה הענין אינו פסול עדות כשאר פסולים, רק בטול עדות משום חשש משקר". לדעתו דין עשבמב"כ קיים רק בעדות שאין בה חשש שקר, שאפילו יבוא אליהו ויאמר שאמת היא א"א לקבלה, כיון שהפסול או הקורבא בחלקה מבטל את כולה. כאן בסוגיה החשש הוא שקר, ועד ששיקר במקצת עדותו, א"א להאמינו בחלקה האחר. בזה מיושבת קושיית האחיעזר והחזו"י דאע"פ שלר' יוסי אין דין עשבמב"כ בממונות, אית ליה פסול זה משום חשש שקר.

ה. אי קבלת עדות מסיבות אחרות

ראינו בחידושי ר' שמעון, שיש לחלק בין העילות השונות של אי קבלת העדות. עשבמב"כ כתוצאה מפסול עדות היא פרשה אחת, ואילו עדות שבטלה מקצתה מחמת חשש שקר היא פרשה אחרת. ההגדרות הנ"ל בדברי הראשונים, נכונות בפרשת עשבמב"כ מחמת קרוב או פסול, אבל לגבי חשש שקר ישנן הגדרות אחרות. כל ההגבלות של עדות אחת, מעשה אחד וכדו' נאמרו בדין עשבמב"כ דפסול עדות, אבל יש לדון כל עדות גם בצדדים אחרים. בפרק זה נאיר בצורה תמציתית שני צדדים נוספים בקבלת עדות, שא"א לקבל מקצתה.

א. חשש שקר במקצת העדות: בשו"ע חו"מ (לד, כו) פסק המחבר:

"לוה שהעיד על המלוה, שהלוה לו בריבית, ויש ע"א עמו מצטרפין לפוסלו. אע"פ שעושה עצמו רשע, פלגי"ד ומאמינים אותו לגבי מלוה ולא לגבי עצמו".

וכתב הסמ"ע (שם ס"ק סב): "ולאפוקי מרדכי פז"ב דכתב דצ"ל אוזיף בריבית ולא שקיל מידי" ובש"ך (שם ס"ק כת): "וראיתי בריב"ש... השיג על המרדכי... ז"ל: אין דינו מחוור... דמה שמעיד על עצמו, הוי כאילו לא העיד כלל ואין כאן עדות... וא"כ אין לומר בכאן שהוא נוגע בעדות, דהוה כאילו לא העיד רק על בר בניתוס שהלוה בריבית ולא הזכיר למי" והשיגו הש"ך: "ואין דבריו נכונים, דנהי דפלג"ד היינו אם אין אנו חושדים אותו לנוגע, דאז אמרינן דהוי כאילו לא העיד על עצמו כלל, אבל היכא שיש לחוש שנוגע חיישינן דלמא בשביל עצמו מעיד כן". הש"ך קובע, שבמקום שיש חשש שקר, למרות שבדיני עשבמב"כ אין מניעה לומר פלג"ד, דהוא בע"ד ולא עד פסול, מי"מ אין מקבלים עדותו. הש"ך למד, שדין זה נתון במחלוקת המרדכי והריב"ש, והסיק כמרדכי, שאין נאמן הלווה, אלא אם נסתלק קודם מנגיעתו הממונית. הנהיבות שם ס"ק יז כתב, שכלל לא נחלקו בזה, ואף הריב"ש מודה ודוקא כאן, לא מצריך הריב"ש סילוק, כיון שברור ללוה שלא תועיל עדותו לנפשיה, אבל במקום שיש חשש שקר ודאי צריך סילוק, ואלי"ה אין מקבלים עדותו. וכן כתב שם האמרי ברוך.

שמענו א"כ, שבמקום חשש שקר אין מקבלים גם את שאר העדות, אעי"פ שבדיני עשבמב"כ אפשר היה לקבלה.

וכן כתב כדבר פשוט הנוב"י (מהדו"ק אבה"ע סי' כז): "והנה... בדין נוגע כתב הע"ש, דפסול נוגע איננו משום דחשוד לשקר, רק משום דאדם קרוב אצל ממונו והסמ"ע והש"ך השיגו עליו, וכתבו הטעם דחשוד לשקר. והנה לדעת הש"ך והסמ"ע, פשוט דפסול אף לחלק השותף, ולא שייך למיפרך נימא פלג"ד, וניהמניה לגבי שותפו ולא לגבי עצמו, משום דכיון דהוא נוגע הוא חשוד לשקר, וכיון שמשקר אין כאן עדות כלל... ולכן בעינן שיסלק עצמו, שאז אינו נוגע ואינו משקר".

ב. תלות הכרחית בין שני חלקי העדות המחייבת קבלת שניהם, או אי קבלתם כלל: הזכרנו כבר את דברי הרמב"ן, בסוגיה דאילעא וטוביה: "שאם נאמין אותו על הלוה לפוטרו, אף הערב פטור, וא"א לחייב זה ולפטור זה בשום פנים". אמנם מדין עשבמב"כ, אין כאן חיסרון לשיטת הרמב"ן, וניתן לחלק העדות, אבל התלות הדינית אינה מאפשרת זאת, ולכן לא תתקבל העדות כלל.

למדנו בסנהדרין ל,א: "ת"ר אמר להן אחד, אני ראיתי אביכם שהטמין מעות, בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן, של מעשר שני הן, בבית לא אמר כלום". והר"ן (קידושין כט,א מהר"י"ף), כתב בשם הרמב"ן: "דמעשר שני נמי אפוקי ממונא הוא, שהוא מוציא ממון מרשות הדיוט לרשות גבוה,

ועד אחד לא מהימן אלא באיסורי גרידיי. ולכאוי, מדוע לא נאמר פלגינן נאמנות, ונאמינו לענין איסורים ולא לענין ממון? אלא מאחר ששני הדינים תלויים זה בזה, אי"א לחלקם כלל.

בשו"ת אחיעזר (ח"א אבה"ע סי' ה) כתב: "ע"כ נראה דע"א הבא להעיד בדבר שבערוה דאין דשבי"ע פחות משנים, ממילא גם לענין צד האיסור שבו אינו נאמן. והנה לכאוי מצינו בעדות פלגי"ד? ... אבל באמת יש לחלק בין הנושאים, דבההוא דכתב נכסי קנויים לך שייך ענין פלגי"ד, דבאמת מעשה השחרור אינו תלוי בקנין נכסים רק שהמקרה הרכיבן ... אבל היכא שעצם המעשה תלוי זבי"ז בזה ל"ש פלגי"ד, והא דנאמן ע"א בעדות אשה, אע"פ שאין האחים יורדים לנחלה על פיו, הוא לפי שלא בא העדות על ירידת נחלה, דנימא כיון שלא נתקבל ע"ז נתבטל כולו". בהמשך דבריו שם, מציין לראב"ד בסוגיה דאילעא וטוביה, דמוכח מדבריו, שגם כאשר החלקים של העדות מסתעפים זה מזה אמרינן פלגי"ד, והוכיח שנחלקו בדבר הרמב"ם והראב"ד. ועיי"ש. בקהילות יעקב (סנהדרין סי' יח), ניסח כלל זה כך: "דכל שאין דין אחד מסתעף מחבירו, אלא שסבה אחת מחייבת שני הדינים, בזה פלגינן הנאמנות... אבל בהא דיבמות מז, א, דיש לבנו בנים, ואם אך נאמינו על בנו שהוא פסול, זה הפסול של בנו פוסל בנים שלו, שפיסול הבנים מסתעפים מפיסול שלו, ובזה לא שייך למפלג כלל, דאי רק בנו פסול ע"כ שבני בניו פסולים מכח פיסול זה, וכיון שאינו נאמן אבני בנים אי"א להאמינו כללי".

ההגדרות שהובאו מדבריהם, צריכות ודאי לימוד ואינן בהכרח זהות, מ"מ למדנו, שגם כשאין בעיה של עשב"מ, עדיין יתכן מצב שלא נוכל לקבל את העדות כולה, כתוצאה מחוסר נאמנות של העד לגבי חלקה, והיינו במצב ששני חלקי העדות מסתעפים זה מזה. על כן ההלכה ביחס לקבלת העדות, אינה תלויה רק בפרשת עשב"מ, בה אנו עוסקים.

ו. עדות שבטלה מקצתה - מחלוקת הרי"ף והראב"ד

בבואנו להבין את הדין עשבמב"כ, נראה שעלינו להציב מושכל ראשון, שמציב ר' שמעון שקופ בשע"י ש"ן פ"א:

אם בכולו תורת הגדה, לא יתכן שיהיה הדין לשנות להוסיף ולגרע, לעשות מזה דין עדות, אם הגדתו כמו שהיא אינה מועלת להדין, דזה לא מצינו בשום מקום, דהרי כל כח עדות בהגדה תלוי, ואם כפי משמעות הגדתו אינה מועלת, איך נחדש הגדה אחריתא מה שלא אמר העד.

דיבור הנאמר ע"י עדים בבי"ד, ויש עליו הגדרה של עדות, אין לבי"ד לתקנו ולשפרו כדי שיתקבל. בי"ד אמנם, מיישבים לפעמים דברי העדים, כאשר יתכן ויש טעות בדבריהם, כמו שרואים בטעו בעיבורא דירחא, אבל כאשר א"א לקבל חלק מן העדות, אין בי"ד מתקנים אותו אלא כל העדות אינה מתקבלת.

את דין פלג"ד, בו נחלקו רבא ורב יוסף בסנהדרין ט,ב: בדין פלוני רבעני לרצוני, דרב יוסף סבר "רשע הוא, והתורה אמרה אל תשת רשע עד, ורבא אמר: "אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע", ביאר ר"ש כך:

"דרב יוסף סובר, דלא פלג"ד, לבטל קצת הדיבור לחשוב כאילו לא אמר כלום, היינו כאילו לא אמר דיבור של לרצוני, אלא מחשבין את כל הדיבור כולו, בתורת הגדת עדות, וכיון שעפ"י הגדה זו א"א לדון שיתחייב הפלוני מיתה, דבהגדה זו מתברר הענין, שרשע מעיד והתורה פסלתו לעד. ורבא סובר, דמה שאמר לרצוני, אינו דיבור של הגדת עדות, והוא דיבור בעלמא שאינו שייך כלום להגדתו, משום דכיון דבדיבור זה משים עצמו רשע ואין אמע"ר. ולכן מה שנשאר בדיבורו תורת הגדה, והוא רק הדיבור של פלוני רבעני לחוד, ומה שמוסיף בדבריו הדיבור שמים עצמו רשע, אינו מזיק כלום, שדברים בעלמא שאינם בתורת הגדה אינם מגרעים כוחה של הגדה, והדברים הטפלים בטלים, והדברים של הגדה בתוקפם עומדים".

כלומר כ"ע מודים, שלא פלג"ד בהגדה עצמה שאין מתקנים את הגדת העדות, אלא נחלקו האם הגדת אדם על עצמו שרשע הוא, שם עדות עליה או דברים בעלמא היא.

על פי הדברים האלו נבוא להגדרת עדות הקרוב והפסול. ניתן לומר שקרוב ופסול המעידים בבי"ד, אין על הגדתם שם עדות, אלא דברים בעלמא הם! וממילא במקום שהעיד אדם עדות, על הרחוק ועל הקרוב, לא תתבטל העדות על הרחוק, דפלג"ד, כיון שההגדה על הקרוב אינה עדות כלל. נראה שזו סברת הרי"ף ותוס' סנהדרין ט,ב, כפי שביאר הנתיבות (לו,ה): "שאינן שם עדות על הפסול, דהא פסול לאו עד הוא, לא שייך לומר עשבמב"כ... ואין הכשר נפסל, רק מטעם שצירף עצמו לפסולים". הרי"ף למד מהתוספתא, דדין נמצא אחד קאו"פ, הוא דוקא כאשר הכירו הכשרים בפסולים ונצטרפו אליהם, והיינו שהכשר נפסל משום שצירף עצמו לפסול, ועבר על "על תשת רשע עד". אבל כאשר לא הכירו הכשרים בפסולים, אין דין עשבמב"כ, כי אין תורת עדות על הגדת הקרוב והפסול, אלא דברים בעלמא. אין דין נמצא אחד קאו"פ, דין בביטול הגדת עדות כיון שנתבטלה חלקה, אלא דין "קנס", אי קבלה של עדות כשרה.

לעומת זאת, הראב"ד ודעימיה, למדו אחרת את דין נמצא אחד מהם קאו"פ, דמיניה חייליה דדין עשבמב"כ. רעק"א (בשו"ת מהדו"ק סי' קכד) כתב: "גזה"כ הוא, דפסולו נתפשט על כל העדות, א"כ העדים האחרים הם לעדות זה, בכלל פסולי עדות, שאין חשודים לשקר, כמו קרובים ונשים". בדין נמצא אחד מהם קאו"פ נתחדש, שהגדה של קרוב ופסול שם עדות עליה; וכיון ששם עדות עליה ובטלה היא, מתפשט פסולה גם על הכשרים ואין זה תלוי בהכרה בפסולים. היוצא מזה, בקרוב המעיד לקרוב ולרחוק א"א לומר פלג"ד, דעדוהו של הקרוב לקרובו תורת עדות עליה, ואינה מתקבלת, וממילא מתפשט פסולה גם על עדותו לרחוק, ובטלה היא, דמושכל ראשון הוא, שאין ב"ד מתקנים ומשפרים עדות, שאינה יכולה להתקבל.

על פי דברינו, יובנו המשך דברי התיבות שם: "משא"כ בשכולן כשרים לעדות, ועדות של כשר אחד נתבטל, בטלו כולן מטעם עשבמב"כ... ואף דודאי אין על שאר העדים אשמה במה שצירפו... אלא ודאי דעדים כשרים, שנתבטל עדות של אחד מהן, שאני לדעת הרי"ף". לכאורה דבריו אינם מובנים, דהרי"ף למד את דין נמצא אחד מהם קאו"פ כנ"ל, וא"כ מנין למד דין עשב"מ כדברי הראב"ד? ואיך מחדש זאת התיבות? אמנם, כיון שלמדנו, שמושכל ידוע הוא, שאין ב"ד משפרים ומתקנים הגדת עדות, ממילא דין זה שכתב התיבות נובע מכלל זה.

העולה מדברינו, שלכו"ע קיים מושכל ראשון של עשבמב"כ, שהגדרתו היא שאין לתקן עדות, שא"א לקבלה בב"ד, ולומר שלא שמענו חלקה. אבל נחלקו הראשונים, בהגדרת הגדתם של קרוב ופסול, האם תורת עדות עליה - כך למד הראב"ד מדין נמצא אחד קאו"פ. או שהגדתם היא דברים בעלמא - כך סוברים הרי"ף והתוס' סנהדרין ט, ב.

יסוד זה, שדוקא בהגדה שתורת עדות עליה, שייך לומר עשבמב"כ, ניתן ללמוד מהסוגיה סנהדרין מא: שם אמר רבא, ששניים אומרים ידענו, ואחד אומר איני יודע בחקירות, עדותם קיימת. הרמב"ם פ"ב מעדות ה"ג כתב:

"היו העדים מרובים, שנים מהן כיוונו עדותן, בחקירות ובדרישות, והשלישי אומר איני יודע, תתקיים העדות בשניים ויהרג".

והקשה הלח"מ שם: "תמיה לי טובא דבפרק היו בודקין... אמרינן.. כמאן דלא כר"ע... דבריו תמוהים, שהוא פסק לקמן בפ"ה ה"ג כר' עקיבא מה שנים אם נמצא אחד מהם קאו"פ בטלה העדות אף השלשה"?

והראני מו"ר הגרמ"ד דברי המאירי שם שכתב: "ואע"פ שבמקום אחר הקישו שלשה לשניים... אין הדבר כן באומר א"י, שכל שהוא אומר א"י,

באחד מן הדברים שהזמה תלויה בהם, הרי עדותו כמו שאינו, ואין עדות האחרים משתלשלת לעדותו כללי. וכן כתב הפניני (מכות ה,ב ד"ה שם אף שלשה). ושמענו מדבריהם, דדוקא עדות שקיימת, ששמענו הגדתה בבי"ד ויש בה חיסרון בדיני עדות, היא הגורמת לדין עשבמבי"כ.¹⁶

עפ"י דברינו נראה, שבהקשר זה, יש ללמוד את השיטות השונות בראשונים, בחלוקה בין פסול הגוף לבין פסול הגדה, לגבי דין נמצא אחד מהן קאו"פ, וממילא לדין עשבמבי"כ. הקו"ש (גיטין אות ג) הביא מתוסי (יבמות כה,א ד"ה הוא), שכתבו דהרוג יציל משום שהוא טרפה ופסול משום שהוי עשאאי"ל דמשמע שגם פסול הגדה עושה דין עשבמבי"כ.¹⁷

גם בתוסי (סנהדרין מא,ב ד"ה כמאן) למדנו, שפסול הגדה עושה דין עשבמבי"כ, וכן כתב המשובב בסיי נב.

לעומת זאת ברשב"א (בי"ב לא,ב ד"ה ולענין פסק הלכה) משמע שדוקא פסול הגוף עושה דין עשבמבי"כ שכתב: "וא"ת תיקשי לך הלכתא אהלכתא, דקיי"ל כר"נ דהכא וקיי"ל דעד"ז למפרע הן נפסלין כאביי... וי"ל דשאני עד"ז דהן גופן נפסלים"¹⁸ וכן יש מסבירים את שיטת רבינו פרץ, בהסבר הגמ' ב"ק עג,א בהבדל בין עד"ז למפרע הוא נפסל, או מכאן ולהבא הוא נפסל, לענין עשבמבי"כ. מ"מ נראה, שדיון זה יסודו בשיטות השונות שהזכרנו בהגדרת הגדה כעדות, או כמאן דליתא.

¹⁶ אמנם המאירי נותן הגדרה אחרת מהנתיבות הנ"ל. וקובע שא"י אינו עדות אבל העקרון אחד הוא. וכן משמע בשו"ת רעק"א (סי' פז) לגבי היו עדים מרובים ואחד מהם הוכחש בחקירות עדותם בטלה. דתליא בשם עד שעליו, ועיי"ש.

¹⁷ ועיי"ן ש"ך סי' לג ס"ק טז, שדן האם טרפה הוא פסול הגוף. עוד שם בקו"ש, רצה ללמוד בדברי רעק"א, בחידושי לגיטין (ג,ב ד"ה גמרא), שדין עשבמבי"כ הוא דוקא בפסול הגוף, ונראה לכאורה משו"ת רעק"א (סי' פז), שאין זו כוונתו, וגם בפסול הגדה איכא דין עשבמבי"כ. דכתב שם: "דלכאורה באמת טעמא בעי, בהכחשה בחקירות בדי"מ, אמאי לא הוי כע"א לחייב שבועה, הא עכ"פ חד מיניהו הוי עד כשר... וצ"ל, דכך היא המדה, דכיון דאינו מכחיש גוף העדות מגרע גרע, דיש עליו ג"כ שם עד... ומה"ט ניחא, דאפילו שבועה ליכא, דשניהם שם עדים עליהם והוי כנמצא אחד מהם קאו"פ, דבטל כל העדות". ולדידן דקיי"ל כרב הונא ודאי שהכחשה אינה פסול הגוף. גם בהגהותיו על המחנ"א דיני עדות סי' ו כתב רעק"א, שבהכחשה יש דין עשבמבי"כ.

¹⁸ יש לעיין בדבריו דיתכן שמודה שגם בפסול הגדה יש עשבמבי"כ אבל הכחשה שאני שאינה פסול כלל דעדותו נתקבלה אלא שא"א לדון על פיה.

ז. גדר פסול במקצת, הגורם לביטול כל העדות

למדנו, שביטולה של חלק מהגדת העדות, גורם לכך שכולה לא תתקבל. דוקא עדות שתורת עדות עליה, אלא שאין לה כח דיני לדון על פיה, גורמת לביטול העדות כולה. עדיין יש עלינו להגדיר, את הפסולים הגורמים, לאי היכולת לדון ע"פ המקצת, וגוררים אחריהם את המניעה לדון עפ"י העדות כולה.

א. המחנ"א (דיני עדות סי' ו'), דן בעדים המכחישים זא"ז, וכתב:

אלמא דעדות מוכחשת במקצת לא אמרינן עשבמב"כ. (והוכיח כן מפ' ח"ה בסוגיית "ז"א של אבותי ואכלתיה שני חזקה" ע"ש).

רעק"א, בהגותיו על המחנ"א, כתב, שמוכח מהסוגיה להיפך, דגם בעדות מוכחשת בטלה כולה. עדות מוכחשת, לדין שקי"ל כר"ה, אינה פוסלת את העדים, וזו באה בפני עצמה ומעידה, וזו באה בפני עצמה ומעידה, וממילא יתכן לומר שגם העדות הזו אינה בטלה, אלא שאין בי"ד יכול לדון, כיון שסתירה לפניו, ולכן ביטול המקצת כתוצאה מהכחשה, לא יגרור את ביטול העדות כולה. אמנם ניתן לומר, שלגבי עדות זו מיקרי פסול, וממילא יהיה דין עשבמב"כ ולא באנו אלא להאיר, ועיין בזה בשיעורי ר' שמואל ב"ב שם.

ב. כבר הזכרנו, את פסק הרמב"ם פ"ב (עדות ב,ג), דבעדים מרובים ואחד אומר א"י בחקירות עדותם קיימת, וביארנוהו עפ"י המאירי. ניתן להסביר את הרמב"ם בדרך נוספת ולומר שעד האומר א"י בחקירות, אינו כמי שאינו, אלא תורת הגדת עדות עליו, ואעפ"כ לא יהיה דין עשבמב"כ.

תנסי' (כתובות לג, א ד"ה ונתרי) כתבו: "דכל זמן שעסוקים באותו דבר, חשיב הכל תוכ"ד, כדאמרינן במכות, דאפילו מעידין מאה כ"א תוכ"ד של חבירו, חשובין כולן תוכ"ד של ראשון, ואם נמצא אחד קאו"פ עדותו בטלה". בשיעורי ר' שמואל מכות אות רסו הקשה: "דמאי ראייה היא מהכא, והא י"ל דהראשון פוסל את השני בצירופו, והשני את השלישי וכו' עד מאה, ולעולם אין האחרון מצורף אל הראשון כלל, ולא משום עסוקין באותו ענין אתיין עלה?" והשיב: "דעד שנתבטל מחמת קאו"פ, אינו מבטל שאר העדות, כיון דאין בו בעצמו שום פסול, רק שעדותו בטלה מדין עשבמב"כ, וכל כה"ג אינו מבטל שאר העדים בצירופו"¹⁹. וכתב שם, שהיסוד להגדרה זו הוא בדברי התיבנות, סי' לא ס"ק ב: "בעדות של אבהתיה ואכילתה (שתי הכתות מעידות דאבהתיה, ומכחישות באכילתה) דאף שנתכחו באכילה... מ"מ

¹⁹ וכ"כ בקו"ש כתובות אות קיג.

בשעה שהעידו עדות אבהתיה מקודם כשרים היו... ולא שייך לומר נמצא אחד מהן קאו"פ, בשעה שהעידו עדות אבהתיה ובמקום שנתבטל קצת עדות מהעדים, דלי"א דנתבטלו ג"כ שאר העדים. תדע דהא הרמב"ם פסק בפ"ב ה"ג דבהרבה עדים בד"נ, ואמר אחד בחקירות אי"י דלא נתבטלו שאר העדים. הנתיבות מסיק, שאע"פ ששתי הכתות העידו בעדות אבהתיה, ואחת מהן עדותה לגבי האכילה שקר היא, וא"כ בטלה היא מדין עשבמב"כ, מ"מ אין עדות אבהתיה של הכת השניה בטלה. כאשר מקצת העדות בטל, כתוצאה מפסול חיצוני ולא חיסרון במקצת עצמו, אין ביטולו גורם לדין עשבמב"כ. ומוכיח הנתיבות את דבריו, מהרמב"ם דידן. והיינו, שהאומר אי"י בחקירות, לשיטת הרמב"ם הגדתו תורת עדות עליה, אלא שפסול הגדה זו הוא חיצוני. לשיטתו, פסול עדות שאיאלה"ז, אינו חיסרון בקבלת העדות עצמה, אלא פסול נוסף. עד המוכחש בחקירות, יפסול את שאר העדים, שנצטרפו עימו, כיון שזהו פסול בהגדת העדות עצמה, אבל האומר אי"י בחקירות דינו אחר.

מוסיף ר' שמואל: אף תוסי' (סנהדרין מא, ב) שסוברים שעד האומר אי"י בחקירות מבטל שאר העדות, מודים לני"ל. תוסי' סוברים שפסול עדות בהיותה עשאיאל, מהוה פסול בגוף העדות. ומסכם שם את הדברים: "נמצא לפי"ז, דג' מידות בדבר. דהיכא דאיכא תורת "פסול" בין בגוף העד ובין בהגדתו, בהא לכו"ע איתא לדינא דעשבמב"כ. והיכא דליכא פסול, רק שאינה ראויה להתקבל מחמת חיסרון בעצם העדות, בזה הוא שנחלקו הרמב"ם והתוס'... אבל היכא שליכא שום חיסרון בגוף העדות, אלא שאין הב"ד מקבלין דבריו מסיבה צדדית, בזה מודו כו"ע, דלא בטלה שאר העדות כלל.²⁰

²⁰ בענין פסול עשאיאלה"ז, עיין בשעורי ר' שמואל מכות אות לא, מחלוקת הנובי"י ובית הלוי, ולכאורה בזה תלויה מחלוקת הרמב"ם והתוס' ועכמ"ל. ועיין אמרי בינה הלכות עדות ס"י ה, שגם כתב, שבעדות שכל חסרונה הוא עשאיאלה"ז ל"א עשבמב"כ. ודן שם, בעדות מיוחדת בשני חלונות, לדיני נפשות, מדוע ל"א עשבמב"כ, וכן בהכחשה בבדיקות בדיני נפשות, וכתב: "ע"כ נראה ללמוד מזה, דע"כ ל"א עשבמב"כ רק היכא, שהריעותא והחיסרון הוא בהגדות העדות, כמו קרובים לזה ורחוקים לזה, דנתבטל דבר מהגדתן... משא"כ היכא דמחזיקין לכל דבריהם, רק שחסר תנאי בדבר שלא נמסר לבי"ד, כמו עדות מיוחדת, באחד רואה מחלון זה ואחד רואה מחלון זה, דמצד הסברא היינו למדין, ממה דכתבה התורה עפ"י ב' או ג' עדים יקום דבר, לדון ע"י עדותן, רק גלי לן רחמנא, לא יומת עפ"י ע"א, שלא נמסר הדבר לבי"ד, עד שיהיו רואין שניהם כאחד... אבל עדותן אמת, אלא שאין מיתתו מסורה לבי"ד... לכן ל"א בזה עשבמב"כ, דלא נתבטל שום דבר מדבריהם רק התורה אסרה בדני"פ, וגזרה שלא נמסר לבי"ד". וכן כתב שם בס"י יא, לענין עדות שלא בפני בע"ד, שמהני לפוסלו, ול"א עשבמב"כ, כיון שאין ביטול בגוף העדות.

ג. בחידושי רעק"א (גיטין ג, ב ד"ה גמרא), כתב שאם בגט אשה עד חתם שלא לשמה, העדים אינם נפסלים, כי הפסול אינו בגוף העד. בקו"ש גיטין אות ג: "דלא אמרינן עשבמב"כ, אלא היכא שהפסול הוא מצד דיני עדות, אבל הא דבעינן לשמה אינו דין מדיני עדות, ולא שייכא כלל לדיני עדות, אלא אחד מתנאי הגט הוא, ובכה"ג לא אשכחן עשבמב"כ".²¹

ד. עדות שפסלותה מדרבנן, האם פוסלת את שאר העדות מדין עשבמב"כ? כתב האמרי בינה, בדיני עדות ס"י נב, דהכנה"ג הביא בשם תשובת ב"י, דאינו מבטל שאר העדים הכשרים, ותביא שהתומים כתב שלא מצא תשובה כזו. ועי"ש, שחילק בין מצב, שבו כשרותם של שאר העדים או שאר העדות היא מדאורי, לבין מצב שכשרותם היא מדרבנן. עוד הביא שם, תשובת הר"י בן הרא"ש, שכתב בפשטות שיש דין נמצא אחד קאו"פ, גם בפסולי דרבנן.

ח. דין עשבמב"כ, בעדויות שהפסולים כשרים להן

בשו"ת נוב"י (מהדו"ק אבה"ע ס"י כז), כתב לגבי עדות לאשה שמת בעלה: (ללבוש שפסול נוגע – מטעם קרוב) "לא שייך פסול נוגע גבי עדות אשה, כיון דקרוב כשר לעדות אשה, ובעדות אשה לא בעינן עדות רק שיהא הדבר אמת, ול"ש עשבמב"כ, דמה בכך שבטל העדות, כיון דגוף הדבר אמת".

עוד כתב (שם ס"י מה): "ועד כאן, לא שנינו, רבים שהעידו ונמצא אחד מהם קאו"פ, אלא בדבר הצריך עדים כשרים, אבל בעדות אשה, שכל הפסולים כשרים להעיד, רק הפסול בעבירה דאוריתא מטעם שחשוד לשקר, אבל אי לאו שחשוד לשקר, והיינו יודעים, שדבר זה מעיד אמת היה נאמן, לכן נאמן במסל"ית, משא"כ בשאר עדות, אף אם האמת כדבריו, מ"מ עדותו בטל, מטעם גזה"כ אל תשת רשע עד. וכיון, שבעדות אשה הוא עצמו כשר, לולא מטעם דמשקר, וא"כ אותן שנצטרפו עמו וכי גרועים ממנו בעצמו, וכיון שהמה אנשים נאמנים ולא חשידי לשקר, למה יופסל עדותן מחמתו, ולכן לית דין צריך בשש, שעדות הכשרים קיימת ואפי' להעיד מחדש אין צריכים.

אף הנתיבות ורעק"א הולכים בדרך זו (שו"ת רעק"א קכד): "גם אנכי עמדתי ביסוד הזה זמן רב, באם עדים מעידים שמת, וגולן בתוכם, אם נידון ביה דין נמצא אחד מהן גולן דבטלה כולה, והיה דעתי נוטה כמעט בהחלט, דלא

²¹ עיין הערה 17.

בטלה כולה, די"ל דמה דגזלן פוסל לכל העדות, אין הטעם דגם אינך חשודים לשקר, דמהיכי תיתי, וכי בשביל שהוא חשוד הם יחדו, אלא דגוה"כ הוא, דפסולו נתפשט על כל העדות, א"כ העדים האחרים הם לעדות זה בכלל פסולי עדות שאין חשודים לשקר, כמו קרובים ונשים. וא"כ בעדות אשה, דכל הפסולים שאינם חשודים לשקר כשרים לעדות זו, הי"נ במה שנפסלו ע"י צירוף הגזלן, כשרים לעדות אשה, ושמחתי שכוונתי לדעת מעכ"ת (הנתיבות) דנקט כן בתכלית הפשיטות". והוסיף שם רעק"א: "אולם העומד לנגדי דברי הר"ן פ"ק דגיטין, בסוגיה עבד שהביא גיטו, וכתב בו עצמך ונכסי קנויים לך, שכתב שגם בקרוב שהביא הגט, נאמן על עצמו ולא על הנכסים, והא דל"א עשבמב"כ, כמו בכתב נכסיו לשני בני"א ונמצאו קרובים לאחד... דאפשר דהכא דגילוי מלתא הקילו עיי"ש. והרי כל עיקר דינא, דנתן נכסיו ל-בי בני"א... דימה הירושלמי לנמצא אחד מהם קאו"פ וא"כ בגט שחרור דכל הפסולין כשרים, לכאורה בנמצא אחד מהם פסול דהיינו גזלן כשר... וצע"ג".²²

הגדולים הנ"ל למדו את דין עשבמב"כ, כשיטת הראב"ד, והיינו שהפסול של העד הפסול, מתפשט על כל העדים, והרי הם פסולים לעדות זאת. לכן בעדות שהפסולים כשרים לה, אין סיבה לומר עשבמב"כ, דחשש השקר אינו מתפשט לשאר העדים. בישוב הצע"ג מהר"ן, הביא רעק"א (שם בסי' קכה) את דברי הנתיבות: "תו כתב מעכ"ת, בענין עדות שבמב"כ, דהכא עדיף מההיא דהביא גיטו, כיון דלא בעי שיעיד בב"ד, ל"ש בו דין נמצא אחד קאו"פ ודין בטל מקצת, נכונים ומסתברים דבריו". בעדות אשה שמת בעלה, אין צורך להעיד בב"ד, ולכן ל"א עשבמב"כ, אבל בגט שחרור דבעינן שיאמר בפני בפני ב"ד איכא דין עשבמב"כ. הסבר זה מגדיר שדין עשבמב"כ קיים רק בעדויות בפני ב"ד, אך עדיין אינו מיישב, את המביא גט שחרור, מדוע כתב הר"ן, ששייך בזה עשבמב"כ, הא כל הפסולים כשרים? ונראה ליישב, דהר"ן שם, הולך בדרכו של הרמב"ן, בהסבר דברי הר"ן בסוגיה. לשיטת הר"ן, לא מתפשט הפסול של העד הפסול, אל העדים הכשרים, דהא הפסול לאו עד הוא אלא למרות שנשארו בכשרותם, "קנסה" אותם התורה, ואין עדותם מתקבלת כי הצטרפו לרשע! ממילא שייך דין זה, גם בגט שחרור, דהא הכשרים הצטרפו לגזלן הפסול, ויש "קנס" על עדותם שלא תתקבל. אמנם גם לשיטת הר"ן, ניתן להגדיר שדין עשבמב"כ, שייך רק בעדויות הנאמרות בב"ד.

האחיעזר (חלק א אבה"ע סי' ה) כתב: "נראה דבאיסורין דע"א נאמן מן הדין ול"ש בו פסול נמצא אחד מהם קאו"פ הי"נ ל"ש גביה עדות שבמב"כ". אבל

²² וכן הוא בחידושי רעק"א גיטין ט.

הוסיף כנ"ל, שכאשר העדות נוגעת לאיסורים, וכן לממונות או לדשב"ע, ועצם המעשה תלוי זב"ז, ל"א פלגינן, וכשם שאין מתקבלת העדות לממונות או לדשב"ע, כך אינה מתקבלת לאיסורים.

ט. פסיקת ההלכה בדין עשבמב"כ

בשו"ע חו"מ (סי' לו) פסק המחבר:

"אם העיד קרוב עם רחוק, ואין הרחוק יודע מקרבתו של זה, יש אומרים שעדות הרחוק כשרה ומחייבו שבועה, ונאמן לומר שלא הכיר, והוא שאינו רגיל אצלו, אבל אם רגיל אצלו אינו נאמן. **ויש מי שחולק על זה**, ואומר, שאפילו לא הכיר בקורבתו, נתבטלה עדות הרחוק". מחלוקת זו, היא המחלוקת בין הרי"ף לבין הראב"ד, בדין נמצא אחד מהן קאו"פ, כפי שכבר הוסברה בדברינו, ואע"פ שכתב המחבר, את דעת הרי"ף בלשון רבים, ואת הדעה השניה בלשון יחיד, עדיין א"א להכריע.

נראה שניתן ללמוד על הכרעת המחבר, מכך שהביא את הירושלמי, בשטר שהיו העדים קרובים לזה ורחוקים לזה בסי' נא, ולא בסי' לו. המחבר הביא דין זה, בהלכות שטרות, ולא בהלכות עדות, ונראה שדבר הוא.

הטור בסי' נא, כתב שלדעת הרמב"ם ע"א בשטר שם עד עליו, וכתב: "וכן כתב בה"ג, שטרא דחתים עליה תרי סהדי, ואישתכח חד מינייהו קאו"פ, נהי דממונא לא מפקינן אפומיה, אבל מחייבין שבועה אפילו אפומיה, והא דלא מפסיל עד כשר בצירופו דפסול, דאמרינן רווחא שבק למאן דקשיש מיניה, ואתא פסול וחתים. וכן דעת אדוני אבי הרא"ש בפסקיו".²³ הבה"ג, מחדש, שאם נמצא אחד משני העדים בשטר קאו"פ, אין נפסל העד השני, משום דאמרינן "רווחא שבק" והיינו שלא הכיר בפסול ולא היתה כוונתו להצטרף לפסול. בשטר שעדיו מרובים, ניתן לפרש "רווחא שבק" והפסול כלל לא חתם לשם עדות, אבל בשטר שחתומים בו שני עדים, ודאי כוונתם לשם עדות, וא"כ השטר מצרפס, דעדים החתומים בשטר כמי שנחקרה עדותם בבי"ד, ומדוע לא נפסל הכשר? אלא משום דחזקה שחתם בכשרות, ולא התכוון להצטרף לפסול, ואם יש עדות ברורה שישבו לחתום ביחד גם עדותו בטלה. היינו, בה"ג קאי בשיטת הרי"ף, דדין נמצא קאו"פ, הוא דוקא בנתכוון להצטרף לפסול. עוד הביא מתשובת הרא"ש: "צוואה שנמצא אחד מעדיה

²³ ב"ב פ"י סי' ז בסופו הביא דברי הבה"ג.

קאו"פ, שנתבטלה ואין דנים על פיה כלל, אבל העד שאינו קרוב, אם זכור העדות יבא לפני ביי"ד, ויעיד, והעד האחר ששמע הצוואה מבחוץ מצטרף עמו להעיד, אע"פ שלא יחדוהו להעיד". ולכאורה, יש להבין דברי הרא"ש, דהא בדין נמצא אחד קאו"פ, אין העד כשר יכול לחזור ולהעיד בבי"ד באותה העדות! ובין לרי"ף ובין לראב"ד אין עדותו מתקבלת! לראב"ד כיון, שפשט הפסול, גם לכשרים, ומעתה פסולים הם לעדות זאת, ולרי"ף "קנס" הוא עליהם שלא תתקבל עדותם! וע"כ דהרא"ש לשיטתו, דבשטר מחזיקין בכשרות, ואמרינן דהכשר לא התכוון להצטרף לפסול ולכן אין דין, נמצא אחד קאו"פ כלל ויכול לחזור ולהעיד.

מכאן עובר הטור לירושלמי: "שטר שכתוב לשניים, והעדים רחוקים לאחד וקרובים לשני. כתב רבינו האי, אע"פ שהוא פסול לאותו שהעדים קרובים לו, כשר הוא לאותו שהעדים רחוקים לו. ורבינו חננאל כתב שהוא פסול לשניהם, וכן כתב רב אלפס, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל". הביי (שם סע' ו) ביאר: "ורבינו האי וסיעתו סוברים, דכיון דברישי גיטין... וסבירא ליה לרבא פלגי"ד, והוא הדין בכתב כל נכסיו לשני בני אדם... ורבינו חננאל וסיעתו סוברים... תלמודא פליג אירושלמי וסבירא ליה, דלא תלי הא בהא, ומוזיה ר' יוחנן בכותב כל נכסיו לעבדו, דטעמא דכותב כל נכסיו לשני בני אדם, דפסולים זה לזה היינו משום דאתי לאחלופי בשטרות דעלמא, שיאמרו קרוב כשר להעיד, אבל בגט שחרור לא חיישינן לאיחלופי, הואיל וצריך לומר בפ"י ובפ"י". ושם מחודשים ג. "וכתב המרדכי פ"ק דגיטין, דשני שותפין והעדים קרובים לזה ורחוקים לזה, מעידין לרחוק, דהא תרי גופי ניהו, ובעדות ע"פ לא שייך למימר אתי לאחלופי. ורבינו אפרים והרמ"ה בשיטת רבינו האי, והרי"ף והרא"ש פ"ק דמכות והרמב"ם בשיטת ר"ח והכי נקטינן". הביי מבאר, שגם לשיטת ר"ח ודעימיה, שפוסלים את השטר היינו מטעמו של רבינו יואל הנ"ל, שהובא במרדכי. באמת, שטר שכתוב לשניים, אינו עדות אחת, אלא שתי עדויות, ופלגי"ד בתרי גופי ולא שייך בזה עשבמבי"כ, ומדאורייתא העדות לרחוק כשרה, אבל מדרבנן פסלוהו דלא אתי לאחלופי, והיינו פסול של מזוייף מתוכו. וכן משמע שם בטור, שהביא אחר הלכה זו דין מזוייף מתוכו שפסול גם לר' אלעזר. הביי, כלל אינו מזכיר את שיטת הראב"ד, שהגדיר שטר שכתוב לשנים כעדות אחת, ופסלו מדאורייתא מדין עשבמבי"כ. א"כ לפי דברינו, פליג הביי והטור על הראב"ד בתרתי: א. בגדר דין נמצא אחד קאו"פ שנקט הטור כהרי"ף. ב. בהגדרת עדות אחת שהגדיר הביי כשיטת רבינו יואל!

ומוסיף שם בבדק הבית: "כתב הרשב"א פרק ח"ה, נראה לי דהני מילי, בשלא נסתלק אותו שהעדים פסולים לו, אבל אם נסתלק מאותו ממון, כשרים לאותו שהם רחוקים לו וכן כתב הרא"ש בתשובה כלל ג סי' יג". לכאן דברי הרשב"א תמוהים, דהא עדים החתומים בשטר, כמי שנחקרה עדותם בב"ד, וא"כ לשיטת הראב"ד נפסלו מדין עשבמב"כ ומה יועיל סילוק, וע"כ דלא כראב"ד ועדותם כשרה ולא בטלה מדאוריתא, אלא שיש בה חיסרון של מזויף מתוכו, והסילוק של הקרוב מהני לפטור בעיה זו, דהם אמרו והם אמרו.

בשו"ע (נא,ג) פסק המחבר: "שטר שחתומים בו ב' עדים בלבד, ונמצא אחד מהם קאו"פ, אע"פ שיש שם עידי מסירה הרי הוא כחרס, וי"א שדינו כשטר שאין חתום בו אלא ע"א" והוסיף רמ"א: "והיינו דוקא בדרך שלא נתבטל כל העדות וכמו שיתבאר בסמוך" ושם ס"ע ד': שטר שהיו עדיו מרובים, ונמצא עד אחד מהם קאו"פ, ואין העדים קיימים לשאול אותם, אם יש עדות ברורה, שכולם ישבו לחתום, שהרי נתכוונו להעיד, ה"ז בטל, ואם לאו תתקיים העדות בשאר, שהרי אפשר שחתמו העדים הכשרים, והניחו מקום לגדול לחתום, ובא זה הקרוב או הפסול וחתם שלא מדעתם". בבדק הבית, הסביר הב"י את דברי הרמב"ם, שהביא בהלכה ג: "הרי הוא כחרס, הוא לענין, שאינו חשוב שטר לגבות בו מבני חרי, אע"פ שיש שם עד"מ, אבל להשביעו, כדן שטר שיש בו ע"א אין הכי נמי, שמשביעין אותו, וזה נראה דעת הרמב"ם דאמרינן רווחא שבק..." והיינו שהמחבר פוסק בדין נמצא אחד קאו"פ, שאין בטלים הכשרים אא"כ נתכוונו להצטרף לפסול!

ושם סעי' ה, פסק המחבר, את תשובת הרא"ש הנ"ל, והיינו: "צוואה, שנמצא אחד מעידיה קאו"פ, העד שאינו קרוב, אם זוכר העדות יבוא לפני ב"ד ויעיד, ואם יש עד אחר ששמע הצוואה מחוץ מצטרף עמו להעיד, אע"פ שלא יחדוהו להעיד". והיינו לשיטתיה, דבשטר בסתמא ליכא דין נמצא אחד קאו"פ, ומ"מ בשטר שעדיו הם שנים איכא חיסרון של מזויף מתוכו מדרבנן, ולכן צריך העד לחזור ולהעיד בע"פ, כי עדותו שבשטר פסולה מדרבנן, ומ"מ ראוי הוא להגיד כי לא נפסלה עדותו מדאוריתא.²⁴

בסעי' ו הביא המחבר את דין הירושלמי: "הכותב כל נכסיו לשני בני"א, בעדות אחת, והעדים קרובים לא' ממקבלי המתנה, ורחוקים מהשני, הרי השטר פסול, מפני שהוא עדות אחת, אא"כ נסתלק אותו שהעדים פסולים לו מאותו

---

²⁴ ותוספת שנוספה בדבריו בסוגרים בכתב רש"י: "ונתבטל בדרך שנתבאר" לכאורה אינה נכונה, דאם נתבטל אינו יכול לחזור ולהעיד.

ממון". והוסיף הרמ"א: "ובעדות ע"פ, בכח"ג, כשרים להעיד לזה שאינן קרוביו" המחבר פסק כר"ח דהשטר פסול, אך הוסיף דאם נתסלק הקרוב יוכשר השטר לגבי הרחוק. הש"ך, (שם, ס"ק ז) תמה: "דין זה שכתב המחבר, דסילוק מועיל בכאן, ל"ע לפע"ד... הכא דפסלינן לשטרא משום עשבמב"כ... וא"כ, מה יועיל שיסתלק הקרוב, כיון דכבר נתבטל העדות שבשטר משום עשבמב"כ?! ולפי דברינו דברי המחבר מתוקים, דאכן אין השטר נפסל מדין עשבמב"כ, דכו"ע (שהזכיר המחבר בב"י) מודים ששטר שכתוב לשני בני"א, שתי עדויות יש בו, ואין אחת מבטלת חברתה, אלא שפסק כר"ח, שגזרו רבנן על השטר משום מזויף מתוכו, ואתי לאחלופי, שיאמרו שקרוב כשר להעיד. על כן יועיל סילוק, דכיון שמדאורי' העדות כשרה ולא בטלה, אם יסתלק הקרוב תו לא גזרו רבנן. והוסיף רמ"א, כדברי רבינו יואל במרדכי, ששתי עדויות הן, ולכן בעדות ע"פ, שאין חשש מדרבנן, כשרים להעיד לרחוק.

העולה מדברינו עד כאן, שהמחבר פסק כר"י, בדין נמצא אחד קאו"פ דדוקא בהכירו הכשרים בפסול ונצטרפו עמו עדותם בטלה, והיינו שקרוב ופסול אין שם עד עליהם כלל, ואינם בגדר עדות שבטלה, ואין מביאים לדין עשבמב"כ. אלא רק המצטרף אליהם ביודעין, "קנסה" אותו תורה. ממילא נשמע, שגם בעדות אחת שמעיד הקרוב, כגון פלוני רבע את אחותי, הוא ואחר מצטרפים להורגו, אין חיסרון של עשבמב"כ, וכדברי התוס' סנהדרין ט, ב, הני"ל, ודלא כראב"ד. עוד למדנו, שסתם שטר הבא לפנינו ונמצא אחד מעדיו קאו"פ, אין בו דין נמצא אחד קאו"פ, דמסתמא אמרינן דכשר, דרווחא שבק, ומ"מ יש חילוק בין היו עדיו מרובים, לבין שטר בשני עדים לדין מזויף מתוכו. כמו כן למדנו שהמחבר והרמ"א, פוסקים כרבינו יואל, ששטר שכתוב לשניים מוגדר כשתי עדויות, ואין בו אלא חיסרון דרבנן של מזויף מתוכו. יש להאיר, שחשש זה של מזויף מתוכו, קיים גם כאשר הפסול הוא בעל דבר, וכן מפורש במרדכי גיטין סי' שכג. לפי דברינו, מובן מדוע הטור והמחבר, הביאו דין זה בהלכות שטרות, ולא בהלכות עדות, כיון שלשיטתם, אין פסול עדות בשטרות אלו, אלא פסול שטרות.

כתב רמ"א (לו, א): "שטר שחתם עליו עד פסול, ונתבטל כל העדות, מ"מ אם העדים הכשרים זוכרים העדות ע"י ראיית השטר, יכולין לחזור ולהעיד לבד, לפני ביי"ד, וביי"ד יכתבו עדותן וחשיב שטר". ובסי' מה סעי' יג, פסק המחבר, כדברי הרמ"א. הסמ"ע, בכל המקומות, מחלק בין עדות ע"פ בביי"ד, שאחריה לא יכול הכשר לשוב ולהעיד, לבין עדות בשטר, הש"ך שם אינו מקבל חלוקה זו, דעדים החתומים בשטר כמי שנחקרה עדותם בביי"ד. ע"כ כתב הש"ך, דדין זה, דהכשר יכול לחזור ולהעיד, הוא דוקא, כשלא נצטרף עם הפסול

בראית המעשה, וחדש ששטר הוא מעשה בפני עצמו, הנפרד מעצם המקרה, ולכן אע"פ שנפסל השטר מדין נמצא אחד קאו"פ, לא נפסל המקרה עצמו ויכול הכשר להעיד עליו. ונתקשה לפי"ז, מדוע יכתבו עדותם ותעשה כשטר? וכתב: "ני"ל דוקא קאמר בי"ד, אבל הם עצמם לא, שכבר עשו שליחותם שלא נעשו שלוחים לחתום את השטר, אלא בצירוף הפסול" ועדיין קשה הדבר, דכיון שבטל השטר, שוב אין דעת המתחייב, ומדוע בי"ד יעשו שטר? ולפי דברינו שפיר דמי, דרמ"א והמחבר לשיטתם. אין פסול נמצא אחד קאו"פ בשטר זה, דמסתמא כשר, דרווחא שבק, אלא דיש בו חיסרון של מזויף מתוכו מדרבנן, ולכן יכול הכשר לחזור ולהעיד עם אחר, ובי"ד יעשו את עדותם שטר. הם עצמם עשו שליחותם בשטר הראשון, ולכן לא יכתבו העדים שוב, אבל בי"ד יכתבו כיון שלא בטל השטר הראשון ודו"ק.

המחנ"א, הלכות מלווה ולוה דיני עדות סי' ג, מביא ראייה נוספת לכך, שהפוסקים סוברים דלא כראב"ד: "ולכא"ו היה נראה, דהרמב"ם ז"ל והטור, לא ס"ל כפירוש הראב"ד ז"ל, שכתב בפ"י דאם אמר פלוני רבע את שורי, הוא ואחר נאמנים להרוג לשור, משמע שמפרש כפירוש רש"י שם בסנהדרין, וכ"כ הכ"מ...". אבל כתב לדחות: "דאפשר דס"ל כפירוש הראב"ד שם, בבעל שאמר פלוני בא על אשתי, דנאמן משום דכגופו דמי, הא לאו הכי לא הוה פלגי"ד, אלא אמרינן כיון שבטלה מקצתה משום קורבה, דהא ודאי קרוב הוא לה בטלה כולה, אבל גבי שורו כיון דמסקינן דאין אדם קרוב אצל ממונו, תו לא שייך עדות קורבה". והשיג שם רעק"א בהגהותיו: "ני"ב לעני"ד א"א לומר כן, דא"כ למה לן דאמר פלוני רבע שורי, לינקוט בקיצור נרבע שורי ומוכח כרש"י ודלא כראב"ד. המחבר (לד, כו) פסק: "וכן אם העיד, שפלוני רבעו אפילו לרצונו, או שבא על אשתו, או שרבע שורו הוא ואחר מצטרפין לפוסלו" והיינו דלא כראב"ד.²⁵

עוד יש להוסיף, שהמחבר פסק (נא, ו) עפ"י הרמב"ם: "אבל אם כתב בשטר אחד, שנתתי לראובן חצר פלונית, ושנתתי לשמעון חצר פלונית ונמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים מזה, זה שהם רחוקים ממנו מתנתו קיימת, שאלו שתי עדויות הן אע"פ שהן בשטר אחד" הרי שבכה"ג אפילו חיסרון של מזויף מתוכו ליכא, כיון שהשטר הוא כשניים.

---

²⁵ ועיין נתיבות ס"ק יט שהביא מהתומים דבזה"ז אין עדות על השור כלל וגם הראב"ד מודה, ואינה ראייה.

י. סיכום (לפי פרקים)

ב. הרי"ף פסק בגיטין בעבד שהביא גיטו עצמו קנה ונכסים לא קנה דפלג"ד, ובמכות פסק כר' יוחנן בכתב כל נכסיו לשני בני"א והעדים קרובים לזה שהשטר פסול. **רבינו יואל** נקט שרבא חולק על הירושלמי שתלה זב"ז, וקיי"ל פלג"ד בתרי גופי אלא דשטר **פסול מדרבנן** משום אתי לאחלופי בשאר שטרות. ממילא בעדות ע"פ והעדים כשרים לזה וקרובים לזה עדותם כשרה לרחוק, דשתי עדויות נפרדות הן. **הרמב"ן** כתב שהרי"ף פסק בכותב לשני בני"א כר' יוחנן מדין עשבמב"כ **ופסול מדאורייתא** דאכן עדות אחת היא, ומ"מ פסק כרבא כיון שבעבד שהביא גיטו אמירת בפ"י אינה עדות אלא גילוי מילתא ונחלקו אביי ורבא בשטר שבטל מקצתו, וסובר רבא שאע"פ שלא חל כולו, חל מקצתו וכן פסק רי"ף. לפי דברי הרמב"ן גם עדות ע"פ לשני בני"א בכה"ג פסולה.

ג. א. רבינו האי גאון פסק שבשטר שעדיו מרובים יכול הקרוב לומר שכלל לא התכוון להעיד לקרובו. בשטר שיש בו רק שני עדים, הקרוב לגבי קרובו **"כמאן דליתיה דאמי"** והשטר כשר לגבי הרחוק דבתרי גופי פלג"ד.

ב. הראב"ד נוקט שבקרוב או פסול לא פלג"ד כיון שהתורה גילתה לנו שעשבמב"כ. כותב שטר לשני בני"א... פסול מן התורה. לדעת הראב"ד קרוב או פסול שם עד עליהם, ובע"ד אינו עד.

ג. הרמב"ן מקבל את דברי הראב"ד בקרוב ופסול שם עד עליהם ובע"ד אינו עד, אך מגדיר שטר שכתוב לשני בני"א כשתי עדויות נפרדות. בעדות אחת כגון פלוני רבע את אחותי סובר הרמב"ן שלא פלג"ד כיון שעשבמב"כ.

ד. ביאור דברי הרשב"א בחידושיו (ב"ב מג,א) בני העיר שנגב ס"ת שלהם עפ"י מחלוקת הרמב"ן והראב"ד.

ה. הריטב"א (הובאו דבריו בהערה 11) מחלק בין עדים שזומנו להעיד עדות, דאז כל עדותם מוגדרת כעדות אחת, לבין עדים שהעידו מעצמם וניתן לראות חלק מעדותם כתוספת, בזומנו להעיד עשבמב"כ, ובהעידו פעמים שפלג"ד.

תוס' (סנהדרין ט, ב ד"ה ואין), כתבו שאדם נאמן להצטרף עם אחר בעדות **פלוני בא על אחותי** להורגו ולא להורגה ואפילו לא לאוסרה על בעלה, ואע"פ שפלוני בא על אחותי עדות אחת היא, נראה שסוברים כרב

האי, דקרוב כמאן דליתיה, לגבי קרובו, ובתרי גופו פלג"ד, ויתכן שמגדיר כריטב"א.

ד. למדנו ב"ק עג,א לר' יוסי הוזמו על הטביחה עשבמב"כ לגבי הגניבה אם העידו תוכ"ד. הקשו **האחיעזר והחזון יחזקאל** הא לר' יוסי דין נמצא אחד מהן קאו"פ הוא רק בנפשות? ועוד יש להקשות דגנבה וטביחה שתי עדויות נפרדות הן ומה שייך עשבמב"כ?

א. הרמ"ה בשטמ"ק **והמשובב נתיבות** למדו את הסוגיה בפסול העדים, דהוי עדות שתחילתה בכשרות וסופה בפסלות ולכן לא קשיא מידי.

ב. רבינו פרץ בשטמ"ק **והנתיבות** למדו את הסוגיה מדין עשבמב"כ. בירושלמי (פ"ז מב"ק ה"ג) חודשה ההגדרה "בכרך אחד" והיינו שמייירי שהגנבה והטביחה היו בב"א ולכן היא עדות אחת. בבבלי לא שמענו הגדרה זו, ושמעתי ממו"ר הגרמ"ד שגנבה וטביחה עדות אחת היא כי הטביחה היא העמקת הגנבה.

ג. ר' שמעון שקופ בחידושו מביחין שפסול המקצת בסוגין הוא שקר! ומבאר בשתי דרכים את דין עשבמב"כ בכה"ג: 1. כיון שהפסול הוא בהגדה עצמה אמרינן עשבמב"כ לגבי כל הגדתו שבתוכ"ד. 2. הסוגיה אינה מדין עשבמב"כ אלא מחשש שקר. עד ששיקר בעדותו לא נוכל להאמינו תוכ"ד להגדה אחרת, לפי הסברו מיושבות הקושיות הנ"ל.

ה. א. **המרדכי** כתב שעדות לדידי אוזיף בריביתא מתקבלת דוקא כשאומר שלא שקיל מידי. הש"ך הבין **שהריב"ש** חולק והכריע כמרדכי. **הנתיבות והאמרי ברוך** מסבירים שגם הריב"ש מודה, שכאשר יש חשש שקר לא פלג"ד ואין מקבלים את כל העדות. גם הנוב"י פסק כן.

ב. כאשר יש תלות הכרחית בין שני חלקי העדות המחייבת קבלתה כולה או אי קבלתה כלל לא פלג"ד. כך הסביר הרמב"ן את הסוגיה דאילעא וטוביה, וכך הסביר הר"ן את הבריתא: ראיתי אביכם שהטמין מעות... של מעשר הן... לא אמר כלום. **האחיעזר** כתב שהיכא שעצם המעשה תלוי זב"ז בזה ל"ש פלג"ד. **הקה"י** כתב שכאשר הדינים מסתעפים זה מזה לא פלג"ד.

ו. א. ר' שמעון שקופ מלמדנו שהגדת עדות מתקבלת רק כמו שהיא בלי שינוי ותוספת, אין מחדשים הגדה אחריתא שלא אמר העד. מחלוקת רבא ורב יוסף בסנהדרין בדין פלוני רבעני לרצוני הסביר עפ"י: רב יוסף סובר

שכל דבריו הם הגדת עדות וע"כ אינם מתקבלים, ורבא סובר שמה שאמר לרצוני אינו הגדת עדות.

ב. **הנתיבות מלמד שלר"ף** קרוב או פסול אין שם עדות עליהם ולא שייך בהם עשבמב"כ. הר"ף למד מהתוספתא שדין נמצא אחד מהן קאו"פ הוא דוקא בהכירו הכשרים בפסולים, והוא מעין "קנס" על ההצטרפות לרשע. **לראב"ד** נמצא אחד מהם קאו"פ הוא התפשטות הפסול על כל העדים מגזה"כ, לשיטתו קרוב ופסול שם עדות עליהם, כך מבאר **רעק"א**.

ג. גם לר"ף, אומר הנתיבות, יהיה דין עשבמב"כ, כאשר כולם כשרים ונתבטלה עדות אחד מהם.

ד. **במאירי** בסנהדרין, גם הסביר, שדוקא כאשר שם עדות על ההגדה שנתבטלה אמרינן עשבמב"כ, אלא שהגדיר קרוב ופסול כעד, והאומר א"י בחקירות כמאן דליתיה. נראה שהשיטות השונות בראשונים האם דוקא בפסול הגוף אמרינן עשבמב"כ או בפסול הגדה, תלויות בהגדרה זו.

ז. א. עדות מוכחשת כתב **המחנ"א** דלית בה דין עשבמב"כ, **ורעק"א** חולק.

ב. **הנתיבות** למד מהרמב"ם באחד אומר א"י בחקירות, שכל עדות שהמקצת אין בו פסול, אלא שנפסל מדין צדדי, כגון שנפסל המקצת מדין עשבמב"כ וכן לרמב"ם מדין עשאיאלה"ז, אין עושה המקצת דין עשבמב"כ בשאר העדות. ר' **שמואל** הסביר כן את התוס' בכתובות לג.

ג. **רעק"א** בחידושו לגיטין כתב שעד שחתם בגט שלא לשמה אינו עושה דין עשבמב"כ.

ד. עדות שפסולה מדרבנן האם עושה דין עשבמב"כ, הביא האמרי ברוך בשם ר"י בן הרא"ש שכן, ודן שם במצבים שונים בכשרותם של העדים האם היא מדאורייתא או מדרבנן ונפק"מ לפסול שיגרום לדין עשבמב"כ.

ח. א. **הנוב"י הנתיבות ורעק"א** נקטו בפשטות שבעדות אשה שמת בעלה אין דין נמצא אחד מהם קאו"פ, כיון שדין זה ענינו התפשטות הפסול על הכשרים ובעדות אשה כל הפסולים כשרים, אם אין בהם חשש שקר.

ב. **רעק"א** התקשה דבר"ן גיטין משמע שבעבד שהביא גיטו שייך דין עשבמב"כ אע"פ שהפסולים כשרים לאמירת בפ"י. בישוב הדבר נראה שהר"ן קאי בשיטת הר"ף דדין נמצא אחד קאו"פ הוא "קנס" על הצטרפות לפסולים וא"כ שייך גם במקום שהפסולים כשרים אם נצטרפו למי שהוא פסול לעדות.

ג. **הנתיבות** הגדיר שדווקא בעדות הנאמרת בפניו ב"ד שייך דין עשבמב"כ.

ד. **האחיעזר** כתב שבעדות באיסורים ליכא דין עשבמב"כ.

ט. א. **הטור והמחבר** (בסי' נא) הכריעו כדעת הר"ף שדין נמצא אחד קאו"פ הוא דוקא בהכירו הכשרים בפסולים, בעדות בשטר יש חזקת כשרות לשטר והיינו שהכשר לא הכיר בפסול אלא "רווחא שבק" לכן פסק בה"ג שאם נמצא אחד קאו"פ בשטר משביעים עפ"י השני ואין הוא בטל, ולכן פסק הרא"ש דאם הכשר זוכר את העדות יכול לשוב ולהעיד עם אחר דהא עדותו לא בטלה.

ב. שטר שכתוב לשניים מוגדר כשתי עדויות ולכן לא שייך בו דין עשבמב"כ, אלא שנחלקו הגאונים האם פסול מדרבנן משום מזויף מתוכו. המחבר פסק שפסול. מ"מ בעדות ע"פ בכה"ג תתקבל העדות לגבי הרחוק. עוד פסק המחבר שאם נסתלק הקרוב כשרים העדים בשטר לרחוק וגם דין זה יובן רק אם נאמר שלא שייך כאן דין עשבמב"כ.

ג. העולה מדברינו שהטור והמחבר סוברים שקרוב ופסול אין שם עדות עליהם ולכן בעדות של פלוני רבע את אחותי, הוא ואחר מצטרפים להורגו ולא שייך בזה דין עשבמב"כ.

ד. פסול זה של אתי לאחלופי בשאר שטרות, שייך גם כאשר אחד העדים הוא בעל דבר כמו שמפורש **במרדכי** ריש גיטין.

ה. **המחבר** פוסק בסי' לו שבעדות פלוני רבע שורי הוא ואחר מצטרפים להורגו דלא כראב"ד.